

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
katedra Hudební výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lidová píseň jako prostředek propojení hudební výchovy s jinými vzdělávacími
oblastmi na 1. stupni ZŠ

Folk song as an instrument of interconnecting music with other educational areas
at primary school

Lucie Radová

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jana Veverková

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Odevzdáním této diplomové práce na téma Lidová píseň jako prostředek propojení hudební výchovy s jinými vzdělávacími oblastmi na 1. stupni ZŠ potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Kladno, 19. 4. 2021

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. et Mgr. Janě Veverkové za trpělivost, ochotu a cenné rady při tvorbě diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Petře Brabcové, která byla mou podporou a průvodkyní. Nakonec bych ráda vyjádřila vděčnost mojí rodině, která mě podporovala a povzbuzovala během celého studia.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá lidovými písněmi a jejich zapojením do vyučování nad rámec hudební výchovy. Je rozdělena na teoretickou část a praktickou část. Teoretická část se zabývá lidovými písněmi a jejich využitím ve školách. Obsahuje rozbor lidových písní v učebnicích pro 1. stupeň základních škol od nakladatelství SPN. Pro úplnost teoretických východisek práce předkládá obecné vysvětlení pojmu integrace. Zaměřuje se na tematickou výuku, jež je stěžejní metodou propojování předmětů této práce. Představuje vzdělávací oblasti vycházející z rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a práci s lidovou písní. Praktickou část tvoří návrh pěti dvouhodinových bloků, jeden pro každý ročník prvního stupně, jež pomocí využití lidové písně propojují dva vyučovací předměty. Ty tvoří nejen propojovací prostředek, ale také jsou vnímány jako východiska celých aktivit a informační zdroje. Každý vyučovací blok obsahuje podrobnou přípravu s didaktickými poznámkami a hypotézami. V přílohách se nacházejí hotové přípravy vložené do přehledných tabulek se všemi materiály a úlohami.

KLÍČOVÁ SLOVA

Lidová píseň, integrace, vzdělávací oblasti, propojování, vyučovací bloky.

ABSTRACT

The diploma thesis deals with folk songs and their involvement in teaching beyond music education. It is divided into a theoretical part and a practical part. The theoretical part deals with folk songs and their use in schools. It contains an analysis of folk songs in textbooks for the 1st grade of primary schools published by SPN publishing house. For the completeness of the theoretical basis, the diploma thesis presents a general explanation of the concept of integration. It focuses on thematic teaching, which is a key method of connecting the subjects of this work. It presents educational areas based on the Framework Educational Programme for Basic Education and work with folk songs. The practical part consists of the design of five two-hour teaching blocks, one for each year of the first grade, which, through the use of folk song, connect two subjects. These not only form a connecting means, but are also perceived as the starting points of all activities and information sources. Each teaching block contains detailed preparation with didactic notes and hypotheses. The appendices contain the finished preparations inserted into clear tables with all materials and tasks.

KEYWORDS

Folk song, integration, educational areas, interconnection, teaching blocks.

Obsah

Úvod	7
1 Lidová píseň	9
1.1 Rozdělení lidové písně.....	11
1.1.1 Rozdělení lidové písně podle K. J. Erbena.....	11
1.1.2 Rozdělení lidové písně podle F. Sušila.....	12
1.1.3 Rozdělení lidové písně podle J. Horáka	13
1.2 Lidová píseň ve škole	14
1.2.1 Lidová píseň v učebnicích	16
2 Integrovaná výuka	33
2.1 Integrace.....	33
2.2 Integrované vyučování.....	34
2.2.1 Integrovaný vyučovací předmět	34
2.2.2 Tematická výuka.....	36
2.2.3 Projektové vyučování	37
3 Vzdělávací oblasti.....	39
3.1 Hudební výchova	39
3.1.1 Lidová píseň v Rámcovém vzdělávacím programu	40
3.1.2 Práce s lidovou písní.....	41
3.2 Další vzdělávací oblasti	46
4 Propojení vzdělávacích oblastí lidovou písní	49
4.1 Vyučovací blok pro 1. třídu	49
4.1.1 Příprava.....	50
4.2 Vyučovací blok pro 2. třídu	53
4.2.1 Příprava.....	53

4.3	Vyučovací blok pro 3. třídu	56
4.3.1	Příprava.....	57
4.4	Vyučovací blok pro 4. třídu	63
4.4.1	Příprava.....	63
4.5	Vyučovací blok pro 5. třídu	67
4.5.1	Příprava.....	68
	Závěr.....	72
	Seznam použitých informačních zdrojů	74
	Seznam příloh.....	77

Úvod

Diplomová práce se věnuje propojení témat lidová píseň a integrace předmětů. Cílem práce je zařadit lidovou píseň do běžné výuky i nad rámec předmětu hudební výchovy, ukázat, jakými způsoby mohou žáci pracovat s lidovými písněmi přirozeně v rámci různých předmětů a jak u dětí podpořit jejich oblibu.

V dnešní době zájem o lidové písně klesá. S nástupem do školy žáci vyžadují spíše písně umělé, které pak často ve výuce převažují. Lidová píseň má ale stále své pevné a nezastupitelné místo v mnoha oblastech lidského života. Z mediálního prostoru lidovou tvorbu vytlačuje hudba moderní a populární, která se tříští na nespočetné hudební žánry, ale lidová píseň zůstává nedílnou součástí tradičních rituálů, např. svateb, pohřbů, masopustů, oslav Vánoc a Velikonoc, lidových zábav. S lidovou hudbou se od dob národního obrození setkáváme jako s materiálem artificiální hudby, najdeme ji v nejrůznějších zpracováních v repertoárech pěveckých sborů, poskytuje inspiraci moderním populárním hudebníkům (tvorba skupiny Čechomor, Hradišťan, Zrní aj.). Nezastupitelný význam v udržování zájmu o lidovou píseň a tanec mají folklorní soubory, a to především v dosud živých folklorních regionech.

První kapitola přináší vysvětlení pojmu lidová píseň, věnuje se jejímu dělení podle významných sběratelů lidové slovesnosti a pojednává o jejím využití ve školách a učebnicích. Klíčovou literaturou je zde kniha od Judity Kučerové *Lidová píseň v hudební výchově na základních a středních školách v České republice*, ve které je popsán jeden z mála výzkumů o využívání lidových písní ve školách. Kapitola se snaží nastínit, co je na lidových písních krásné, jak jsou důležité, co vše v sobě uchovávají, a proč je důležité předávat je dalším generacím. Důležitou částí této kapitoly je také rozbor lidových písní v učebnicích nakladatelství SPN, jenž může posloužit pedagogům při výběru správných materiálů.

Druhá kapitola se věnuje obecnému tématu integrace, jejím druhům a možnostem využití. Stěžejní publikací věnující se tématu kapitoly je *Integrovaná tematická výuka: model* od Suzan Kovalikové, která se stala podnětem k napsání diplomové práce o integrování předmětů na základě lidových písní.

Třetí kapitola se zabývá vzdělávacími oblastmi, které jsou dále využity v návrzích jednotlivých vyučovacích bloků. Základní literaturu zde tvoří *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*.

Čtvrtá kapitola představuje pět vyučovacích bloků pro jednotlivé ročníky prvního stupně základní školy. Každý blok propojuje dva vyučovací předměty (např. matematiku s hudební výchovou, člověk a jeho svět s českým jazykem či český jazyk s hudební výchovou) na základě práce s lidovou písní. Ta zde slouží nejen jako propojovací prostředek dvou předmětů, ale také jako materiál pro získávání mnoha vědomostí a dovedností. Kapitola ukazuje zajímavý způsob tematické výuky a podrobně popsání přípravy k hodinám doplněné o didaktické poznámky a hypotézy. Součástí této kapitoly měla být realizace vyučovacích hodin, která byla znemožněna epidemiologickými opatřeními.

Tato diplomová práce může inspirovat pedagogy a pomoci jim začít pracovat s lidovými písněmi v různých předmětech s použitím netradičních metod a témat. Jejím cílem je ukázat dětem, že lidové písně jsou důležité, zároveň i zábavné, že ukrývají staré příběhy a že prolínají celým naším životem. Může přispět ke změně postoje k lidovým písním a zvýšit jejich znalost a oblibu u žáků.

1 Lidová píseň

První kapitola se věnuje lidové písni jako základnímu prvku stojícímu ve středu zájmu diplomové práce. Nejprve je potřeba termín lidová píseň za pomoci odborné teoretické literatury definovat a charakterizovat.

Termín lidová píseň se v odborné hudební literatuře objevuje poprvé v roce 1773 u významného východopruského osvícenského filosofa Johanna Gottfrieda Herdera, kterému se podařilo propojit myšlenkové proudy osvícenství, humanismus a preromantismus filozofů Giambattisty Vica, Jeana Jacquese Rosseaua či Thomase Percyho a vytvořil tak první ucelenou koncepci v oblasti lidové písně a lidové poezie. Termín lidová píseň použil i v titulu svého hlavního sběratelského díla *Volkslieder* (162 písňových textů vydaných ve dvou dílech 1778 a 1779).¹

Goethe zde doslova uvádí: „*Lidové písně jsou písně lidu, to znamená písně, které zvláštním způsobem charakterizují každý národ a v nich se zdařile zobrazuje sice ne celý jeho charakter, přesto ale jisté jeho hlavní rysy.*“²

Díky národnímu obrození, které probíhalo v evropských zemích na přelomu v 18. a 19. století, se o takovýto druh písni a hudební projev začal zvyšovat zájem a termín se ujal v odborné i běžné komunikaci. Lidová píseň se stala dokumentem kulturně historickým i jazykovým. Za představitele první obrozenecké generace byl u nás považován český kněz, historik, zakladatel bohemistiky a slavistiky v jedné osobě Josef Dobrovský. Jako osvícenský učenec usiloval především o obrodu národního jazyka. Zájem o lidovou slovesnost vzbuzoval už v 80. letech 18. století.³

K největšímu rozšíření u nás dospěly Herderovy ideje s druhou generací obrozenců (Josef Jungmann, František Palacký, Pavel Josef Šafařík). Převažuje v nich totiž spíše romantický pohled na život jedince i společnosti. Obrozenecké myšlenky se zabývaly obrodou národa na základě nezkažených lidových vrstev. To znamená, že lidová píseň byla

¹ TYLLNER, Lubomír a Zdeněk VEJVODA. *Česká lidová píseň: historie, analýza, typologie*, s. 46–50.

² Tamtéž, s. 51

³ Tamtéž.

chápána jako ryze český literární projev (antiněmecký), který může pozitivně formovat českou novodobou literaturu.⁴

V českých zemích se nejprve používaly názvy jako národní písně (*Moravské národní písně* od Františka Sušila) a prostonárodní písně (*Prostonárodní písně a říkadla* od Karla Jaromíra Erbena), až posléze se uchytil termín lidové písně.⁵

Na lidových písních je krásná jejich jednoduchost a prostota. Skládají se z několika rytmicko-melodických nápadů a většinou bývají stručné a krátké, proto je dokážou vytvořit, zpívat a pamatovat si je děti i dospělí. To nám vysvětluje jejich oblibu i výraznou mnohotvárnost.⁶ Jednoduchost písně spočívá především ve spontánnosti, se kterou ji autor skládal. Lidové písně jsou předávány ústní tradicí z generace na generaci a tvůrci zůstávají v anonymitě.⁷ Charakteristickým rysem lidové písně je vazba na venkovský zemědělský lid. Písně vycházejí ze životů obyčejných lidí, spojují se s různými životními situacemi, s prací, cykly roku a církevními svátky. Mají často nespisovný charakter, jsou neustálené a variabilní.⁸ Propojují hudební, slovesné, taneční a instrumentální složky hudby v jeden celek.⁹

Subjektivně poetickou definici lidové písně přináší Jan Seidel: „*Lidová píseň provází člověka po celý život. Slyšíme ji všude a od narození do smrti. Marně bychom se snažili psát a zpívat slova chvály tomuto odkazu našich předků, který byl předáván pokoleními pokolením, srdci srdcím, ústy ústům – národní píseň půjde s člověkem jako láska k matce, k rodné řeči a zemi, aby provanula celý jeho život svěží vůní.*“¹⁰

⁴ PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*, s. 126.

⁵ MACEK, Petr, ed. *Slovník české hudební kultury*, s. 503.

⁶ SEIDEL, Jan. *Národ v písni*, s. 9

⁷ VRKOČOVÁ, Ludmila. *Slovníček základních hudebních pojmů: [názvosloví, formy, nástroje, instituce, dějiny, styly]*, s. 105

⁸ MACEK, Petr, ed. *Slovník české hudební kultury*, s. 503.

⁹ PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*, s. 17.

¹⁰ SEIDEL, Jan. *Národ v písni*, s. 14.

1.1 Rozdělení lidové písně

Lidové písně nemají žádné pevné dělení. Dělit je můžeme podle mnoha různých příznaků, například na durové a mollové, lidové a zlidovělé, podle oblasti vzniku, podle funkce, nebo obsahu. Tato kategorizace je ovšem dost vágní a často se jednotlivé příznaky mohou překrývat.

Jisté oficiální dělení můžeme spatřovat v kategorizaci lidové písně, kterou ve svých pracích vytvořili spisovatelé a sběratelé lidové slovesnosti v 19. a 20. století, například Karel Jaromír Erben, František Sušil, Jiří Horák, Pavel Josef Šafařík či Marta Toncrová.

1.1.1 Rozdělení lidové písně podle K. J. Erbena

Karel Jaromír Erben se jako významná osobnost literárního vědeckého bádání v oblasti lidové slovesnosti pokusil o kategorizaci lidové písně ve svém díle *Prostonárodní české písně a říkadla*. Toto dílo se po svém vydání v roce 1864 dostalo do širšího povědomí a vzbudilo zájem o sběratelství lidové slovesnosti.¹¹

Podle této sbírky Erben dělí lidové písně na jakési kapitoly, jejichž obsah je vhodný pro určité životní etapy člověka nebo pro konkrétní životní události.

- Kapitola **Věk dětský** obsahuje kategorie Kolíbavky, Hry s malým dítětem, Rozličná dětská říkadla, Dětské posměšky, Dětské vypravování, Dětské hádanky, Zvířecí řeč, Dětská počítadla, Dětské hry obecné.
- Kapitola **Písně a říkadla výroční** obsahuje kategorie Vánoční koledy, Hromnice, Svatý Matěj, Masopust, Svatý Řehoř, Otloukání pišťalek, Smrtná neděle, Pašijový týden, Velikonoce, Pomlázka, Hry jarní, Máj, Stavění májek, Svatodušní svátky, Hra na krále a královnu, Hlásání pasaček, Déšť a slunéčko, Zvířata a byliny, Sv. Jan Křtitel, Hry letní, Jahodníci, Hlásání žneček, Hry podzimní, Písně posvícenské, Babí léto, Přástvy, Hry zimní.
- Kapitola **Písně věku mládeneckého** obsahuje kategorie Mladost, láska, krása, Láska nešťastná, Vzduchy, Žerty a posměšky, Hudba a tanec, Ženění a vdávání.
- Kapitola **Písně a říkadla svatební** obsahuje kategorie Zastaveníčko, Svolání hostů, Příchod, Cesta do kostela, Oddavky, Cesta z kostela, Oběd u nevěsty, V hospodě,

¹¹ BONUŠ, František. *Lidová píseň a její tradice*, s. 17.

Uvádění nevěsty, Loučení nevěsty, Cesta k ženichovi, Příjezd, V domě ženichově, Čepení nevěsty, Tanec v hospodě, Skládání věnců.

- Kapitola **Písně společenské** obsahuje písně pijácké, smíšené žertovné a satyrické.
- Kapitola **Písně o stavích, živnostech a jiných stránkách života občanského** obsahuje kategorie Kněžstvo, Zeman, Primas, Hajdaláci, Bednář, Cibuláři, Hadrník, Hajný, Havíři, Hokynář, Karbaník, Kolomazník, Kominík, Koudelník, Kováři, Krejčí, Lékař, Mlynáři, Myslivci, Nunváři, Parukář, Pekař, Pernikář, Plavec, Pohodný, Ponocný, Pošta, Rakař, Řezníci, Rybníkář, Sladovník, Ševci, Tesaři, Tkadlec, Zahradník, Zedník, Vandrovník, Zloději, Židé, Cikáni.
- Dalšími kapitolami jsou **Selské hospodářství, Písně vojenské, Vzpomínky historické, Písně rozpravné, Říkadla v nemocech, Marnost světská, smrt a pohřeb.**¹²

Erben sám v předmluvě ke sbírce *Prostonárodní české písně a říkadla* uvádí: „*Slovo podává slovo, myšlenka myšlenku a způsob života národního přivádí obrazy. Tak i podobným způsobem vznikly národní písně i podnes ještě vznikají. Sotva že se některá hudba k tanci stane oblíbenou, již ihned najdou se k ní náležitá slova. Slova pravé národní písně jsou jen smysl a výklad hudebního její hlasu.*“¹³

1.1.2 Rozdělení lidové písně podle F. Sušila

V období poloviny 19. století, kdy svou sběratelskou činnost v Čechách rozvíjel K. J. Erben, ji na Moravě rozvíjel teolog a římskokatolický kněz František Sušil.¹⁴ I Morava byla zasažena silným nacionalismem, který zavalil celou Evropu v 19. století, čímž se zvedal zájem o lidovou slovesnost. František Sušil zde byl prvním, jenž začal sbírat lidové písně systematicky a snažil se zachytit všechny druhy písní, které lidé zpívali.¹⁵

František Sušil je znám především jako národní buditel. Ve své sbírce *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými* rozděluje písně dle situací, v nichž se zpívají, na:

- **Písně posvátné** (zahrnuje kategorie legendy a lyrické).

¹² ERBEN, Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*.

¹³ Tamtéž, s. 9.

¹⁴ BONUŠ, František. *Lidová píseň a její tradice*, s. 17.

¹⁵ ŠMERDA, Hynek. *František Sušil. Život, dílo a odkaz budoucím generacím*, s. 189.

- **Písně dějpravné.**
- **Písně o lásce.**
- **Písně svatební** (zahrnuje kategorie před oddavkami, po oddavkách, obecní).
- **Písně o rodině.**
- **Písně při zaměstnání** (zahrnuje kategorie rozličném a o žních).
- **Písně o vojně.**
- **Písně hospodné, taneční, společenské.**
- **Písně žertovné, satyrické, alegorické a naivné.**
- **Písně obřadné a pořadné** (obsahuje kategorie hody, hry, koledy, králky, přístky a smrtná neděle).¹⁶

Při porovnání Erbenovy a Sušilovy tvorby můžeme najít rozdíly mezi českými a moravskými písněmi. České písně obsahují více textu, jsou podobnější umělým písním a mají stálý rytmus. Moravské písně jsou naopak více melodické, rytmus i modulace se často mění, bývají méně pravidelné a spíše vyprávěcí.¹⁷

1.1.3 Rozdělení lidové písně podle J. Horáka

Významný český slavista a folklorista Jiří Horák vymezuje u lidových písní užší a širší definici. Podle té širší je za lidovou píseň považována píseň jakéhokoliv původu, která se začala zpívat mezi lidmi. V tomto případě písně dále dělí na písně znárodnělé, písně špalíčkové čili jarmareční a lidové písně v užším slova smyslu. Lidové písně v užším slova smyslu podle něj žijí pouze v ústním podání a jen výjimečně se dostávají za okruh společenské vrstvy, kde vznikly. Rozděluje je na písně duchovní a světské, ty potom obsahují kapitoly:

- **Písně výpravné;**
- **Písně historické;**
- **Písně lyrické;**
- **Písně taneční;**
- **Písně obřadní;**

¹⁶ SUŠIL, František. Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými.

¹⁷ STANĚK, František. P. František Sušil.

- **Písňe jarmareční;**
- **Písňe kramářské (špalíčkové).¹⁸**

1.2 Lidová píseň ve škole

Své nenahraditelné místo má lidová píseň ve školním prostředí. Lidová píseň ve výuce poskytuje rozmanitou škálu prvků, které nám umožňují děti vést k mnoha dovednostem i citovým podnětům.

Z výše uvedeného a zcela jistě neúplného přehledu dělení a kategorizace lidové písně je zřejmé, že se v minulosti stala výzkumným objektem folkloristů a sběratelů lidové slovesnosti 19. a 20. století. Lidová píseň jako taková není ovšem hudebním žánrem, který už splnil své poslání a již ho není potřeba, ba právě naopak. Vracíme se k ní, protože bychom měli zpívat dál, vyzpívat svou radost ze skládání nových písní, které jsou přirozeným pokračováním nesmírně bohaté lidové tvořivosti.¹⁹ Mimo to se lidové písně tradičně využívají jako didaktický materiál k nácvičování intonace v uměleckých školách a na konzervatořích, ale i na základních a středních školách. Intonační problémy bývají nejdříve nacvičovány samostatně a potom se k nim přidávají lidové písně, ve kterých je obsažen stejný problém.²⁰

Jan Seidel uvádí, že v lidové písni všech národů se projevuje citovost lidí a jejich životů mnohem více než v jiných oborech lidového umění. Pokud obdivujeme kroje, obrazy, keramiku, oceňujeme tak přesnost a nápaditost této výtvarné práce, která vznikala i za nejtěžších podmínek pro život. Měli bychom si ale uvědomit, že pracujeme jen s tzv. zhmotněnou představou. Představu písně si ale musíme sami vyrobit, zhmotnit a sami ji proměnit ve znějící tvar, ať už pomocí zpěvu nebo jiných nástrojů.²¹

Když zpíváme lidovou píseň, mnohem silněji vnímáme její obsah a náladu než při vnímání výtvarného umění. Prožijeme ji a cítíme její hudební hodnotu. Celou píseň začneme tvořit znovu, ve vlastním podání, od prvního tónu až k poslednímu. Zpíváme slova

¹⁸ HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*, s. 53–54.

¹⁹ BONUŠ, František. *Lidová píseň a její tradice*, s. 10.

²⁰ PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*, s. 75.

²¹ SEIDEL, Jan. *Národ v písni*, s. 9.

písně a propojujeme se se životem, který prožily generace před námi, když také zpívaly nebo dokonce tvořily tuto píseň. Třeba nás to pobídne k tomu, abychom si složili vlastní píseň o našem životě, o tom, co jsme sami zkusili, viděli nebo prožili.²² Podle Seidla je lidová píseň autentický lidový výrobek spojený s životem lidí a jejich kulturou. Zatímco na výtvarné umění se můžeme jen dívat, na písni se skrze její interpretaci musíme podílet, čímž se lépe přiblížíme k lidem, kteří ji tvořili, a k době, ve které vznikala.

František Bonuš také potvrzuje postavení lidové písně jako významné součásti lidského života. Naše předky provázela celým cyklem roku, při práci i při oslavách. Díky tomu ji můžeme využít jako kvalitní kulturně-historický pramen poznání. Lidová píseň není něčím náhodným a bezděčným, ale že vznikla ze života. Ukazuje hluboce pravdivé obrazy ze života různých lidových vrstev. Některé písně dokonce vycházejí z rytmu práce. Jedná se například o různá povolání, například dřevaře, kameníky či orače. Spousta písní je spojena s cyklem roku nebo oslavuje různé obřady, jako třeba dožínky, hody, masopust nebo Vánoce. Písně si můžeme doložit příklady a ukázat si, jak náš lid dokázal vyřešit řadu rozmanitých životních situací.²³

V oblasti pedagogické činnosti hraje velkou roli postoj učitelů k určitému tématu, v tomto případě, jaký má učitel vztah k lidovým písním. V roce 2018 byl uskutečněn výzkumný projekt *Lidová píseň v hudební výchově na základních a středních školách v ČR*, který byl zrealizován studenty doktorandského studia na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity. Zaměřuje se na problematiku aplikace lidové hudby do školního vzdělávání. Podle tohoto výzkumu má velká většina učitelů hudební výchovy (92,7 %) pozitivní vztah k lidovým písním. Většina učitelů (94,8 %) také souhlasila, že je vhodné lidové písně do hudební výchovy zařazovat. Dokonce bylo zaznamenáno, že učitelé (50 % respondentů) využívají lidové písně i v jiných předmětech nad rámec hudební výchovy. Uváděli obory jako je člověk a jeho svět nebo český jazyk a literatura. Poslední otázka výzkumu se týkala začlenění lidových písní do výuky. Učitelé zdůrazňovali aktivní zapojení žáků do práce s lidovou písní. Největší počet respondentů (34 %) učí hudební výchovu na 1. stupni. Zastávají názor, že je třeba budovat pozitivní vztah k lidovým písním od raného věku, vést

²² SEIDEL, Jan. *Národ v písni*, s. 9.

²³ BONUŠ, František. *Lidová píseň a její tradice*, s. 12.

k nim děti hravou, nenásilnou formou. Užitečnou motivací může být zapojování doprovodů, tanců, uplatňování pestrého fondu písni a objasňování významu obsahu písni.²⁴

1.2.1 Lidová píseň v učebnicích

Učebnice hrají ve výuce hudební výchovy důležitou roli, přesto je používá pouze část pedagogů. Podle již zmíněného výzkumného projektu *Lidová píseň v hudební výchově na základních a středních školách v ČR* didaktický materiál využívá 64,07 % tázaných učitelů a pouze 39,2 % učitelů využívá učebnice i s žáky. Na základě tohoto výzkumu bylo zjištěno, že na první stupni jsou nejčastěji používané učebnice od Jindřišky Jaglové nakladatelství Nová škola a od Marie Liškové nakladatelství SPN.²⁵

Pro zpracování praktické části diplomové práce byla vybrána ucelená řada učebnic pro 1. stupeň základní školy nakladatelství SPN od Marie Liškové (1.–5. třída) a spoluautora Lukáše Hurníka (2.–4. třída). Hlavním cílem autorů je podporovat kladný vztah žáků k hudbě a jednotlivým složkám hudební výchovy, seznámit je s hudebními nástroji i hudebními skladateli. Pojetí těchto učebnic se zaměřuje na činnostní vzdělávání, které vychází z přirozeného pojetí světa, běžného života dětí a klade důraz na aktivitu a tvořivost. Učebnice jsou přehledné a stručné, jsou přizpůsobené věku dětí, což podporuje nejen obsahové zpracování, ale i pěkné ilustrace. Dále jsou metodicky i tematicky strukturované do ucelených celků, které je možné pohodlně spojit s učivem podle RVP ZV. Díky mimohudebním tematickým přesahům každé kapitoly je možné učebnice využít jako inspiraci k projektům či integrovanému vyučování.

Pro rozbor učebnice byly vytvořeny tři oblasti – intonační problémy, práce s písni a tematické okruhy, podle kterých je možné písně rozdělit.

Rozbor učebnice pro 1. ročník ZŠ

Učebnice pro 1. ročník ZŠ je rozdělena do dvaceti celků neboli kapitol. Každá kapitola představuje setkání s jednou pohádkou, která slouží jako motivační prvek kapitoly. Jsou to například Zlatovláška, Sedm havranů, Vrána a liška nebo O žabce princezně.

²⁴ KUČEROVÁ, Judita. *Lidová píseň v hudební výchově na základních a středních školách v České republice*, s. 61–70.

²⁵ Tamtéž, s. 40–43.

Kapitoly obsahují úvodní motivační text k dané pohádce, jednu až dvě písničky a k tomu jednu nebo dvě další hudební aktivity. Často se zde objevují odkazy na poslechové skladby či jiné nahrávky z CD, které je součástí učebnice. Většina kapitol také obsahuje mimohudební témata, která mohou podpořit propojování předmětů a zpěv písní i nad rámec hudební výchovy.²⁶

Učebnice celkem obsahuje 37 písní, z čehož je 26 písní lidových (70,27 %). Všechny lidové písně jsou durové v tóninách C dur, D dur, Es dur, F dur, G dur a A dur.

1) Dělení podle intonačních problémů

- a) Stupnicové chody
 - Zelená se louka
 - Hrajte mi tu mou
 - Sedí liška pod dubem
 - Na nebesích nad Betlémem
 - Kolo, kolo mlýnský
- b) Opakované tóny
 - Jedna, dvě, Honza jde
 - Chumelí se, chumelí
 - Hrách a kroupy
 - Na horách, sejou hrách
 - Na tom pražském mostě
 - Marjánko, marjánko
- c) Tónický kvintakord
 - Za tou naší stodoličkou
 - V zahradě na hrušce
 - Ovčáci, čtveráci
 - Měla babka čtyři jabka
 - Pekla vdolky z bílé mouky
 - Utíkej, Káčo, utíkej
- d) Terciové chody

²⁶ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova 1 pro 1. ročník základní školy*.

- Jedna, dvě, Honza jde
 - Na nebesích nad Betlémem
 - Na tom pražském mostě
- e) Volné nástupy
- Sedí liška pod dubem (1. st.)
 - Halí, belí (3. st.)
 - Kráčí Mikuláš (3. st.)
 - Jedna, dvě, Honza jde (5. st.)
 - To je zlaté posvícení (5. st.)
 - Jedna, dvě, tři, čtyři, pět (spodní 5. st.)
 - Když jsem já sloužil (spodní 5. st.)

2) Dělení podle práce s písní

- a) Rytmičká výchova
- Marjánko, marjánko
 - Měla babka čtyři jabka
 - Ovčáci, čtveráci
- b) Hudebně-pohybová výchova
- Když jsem já sloužil
 - V zahradě na hrušce
 - Za tou naší stodoličkou
- c) Instrumentální výchova
- Hrajte mi tu mou
 - Na horách sejou hrách
 - Hrách a kroupy
 - V zahradě na hrušce
 - Halí, belí
- d) Poslechové činnosti
- Červený šátečku – valčík
 - Zelená se louka – Česká mše vánoční (Pastorela), Jakub Jan Ryba

3) Tematické okruhy

- a) Práce v domě

- Jedna, dvě, tři, čtyři, pět
- To je zlaté posvícení
- Hrách a kroupy
- Na horách sejou hrách
- Měla babka čtyři jabka
- Pekla vdolky z bílé mouky

b) Zvířata

- Sedí liška pod dubem
- Za tou naší stodoličkou
- V zahradě na hrušce
- Když jsem já sloužil
- Utíkej, Káčo, utíkej
- Pase ovčák ovce

c) Svátky, tradice

- Na nebesích nad Betlémem
- Kráčí Mikuláš
- Zelená se louka
- Já malý přicházím

Rozbor učebnice pro 2. ročník ZŠ

Učebnice pro 2. ročník ZŠ je oproti učebnici pro 1. třídu už na první pohled náročnější. Také je rozdělena na dvacet setkání či kapitol, které se týkají různých témat. Už to však nejsou jen pohádkové náměty, ale například Počasí, Ovoce, Řemesla, Vánoce či V zoologické zahradě. Každé setkání začíná úvodním textem, k němuž se váže první hudební úkol. Dále obsahuje jednu či dvě písničky. Na písničky navazují hudební úkoly, hry a poslechové skladby různé náročnosti, u některých písní je přímo uveden konkrétní pohybový nebo instrumentální doprovod. Žák se v učebnice seznámí i s hudební teorií, osvojí si pojmy notová osnova, houslový klíč, repetice, noty, dynamika a tempo.²⁷

²⁷ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova 2 pro 2. ročník základní školy.*

V učebnici je celkem 47 písní, z čehož je 32 písní lidových (68,08 %). Písně jsou uvedeny v tóninách C dur, D dur a F dur. Celá učebnice obsahuje pouze jednu lidovou mollovou píseň v tónině d moll.

1) Dělení podle intonačních problémů

- a) Stupnicové chody
 - Kočka leze dírou
 - Dobrú noc
 - Vyletěl holoubek
- b) Opakované tóny
 - Pod naším okýnkem
 - Já jsem muzikant
 - Rybička maličká
 - Žezuličko, kde jsi byla
- c) Tónický kvintakord
 - Okolo Frýdku
 - Ti zlosejnší muzikanti
 - Já mám koně
 - Já do lesa nepojedu
 - Cib, cib, cibulenka
- d) Terciové chody
 - Kalamajka, mik, mik, mik
 - Kudy, kudy, kudy cestička
- e) Volné nástupy
 - Kočka leze dírou (1. st.)
 - Já jsem kováříček (1. st.)
 - Maličká su (3. st.)
 - Na tý louce zelený (3. st.)
 - Jemine, domine (3. st.)
 - Šel tudy (5. st.)
 - Holka modrooká (5. st.)

2) Dělení podle práce s písní

- a) Rytmická výchova
 - Dobrú noc
 - Šel tudy
 - Vyletěla žežulička
- b) Hudebně-pohybová výchova
 - Já jsem muzikant
 - Na tý louce zelený
 - Kalamajka mik, mik, mik
 - Já mám koně
 - Cib, cib, cibulenka
- c) Instrumentální výchova
 - Kudy, kudy, kudy cestička
 - Já do lesa nepojedu
 - Jemine, domine
- d) Poslechové činnosti
 - Rybička maličká – Klavírní kvintet A dur „Pstruh“, Franz Schubert
 - Ti zlosejnší muzikanti – poslech hudebních nástrojů
- e) Vokální činnosti
 - Holka modrooká

3) Tematické okruhy

- a) Příroda
 - Kočka leze dírou
 - Na tý louce zelený
 - Holka modrooká
 - Rybička maličká
 - Já mám koně
 - Vyletěl holoubek
 - Žežuličko, kde jsi byla
- b) O lásce
 - Pod naším okýnkem

- Kudy, kudy, kudy cestička
- Dobrú noc
- Černé oči, jděte spát

c) Povolání

- Já jsem muzikant
- Já jsem kováříček
- Šibal pekař
- Kalamajka mik, mik, mik
- Já do lesa nepojedu
- Ti zlosejnší muzikanti

d) Svátky, tradice

- Slyšte, slyšte
- Dej Bůh štěstí
- Rychle bratři
- Pásli ovce Valaši
- Jak jsi krásné, neviňátko
- Hej Vánoce, dlouhý noce
- Teče voda, vodička
- Jemine, domine

Rozbor učebnice pro 3. ročník ZŠ

Učebnice pro 3. ročník ZŠ je rozdělena tentokrát na dvacet dva kapitol či setkání, která se zabývají konkrétními tématy – Starosti s muzikou, Na horách, Výletníci, Hračky, Koření, Přátelé a kamarádi. Každé setkání žáky uvítá krátkým motivačním textem. Dále následují jedna až dvě písně a k nim hudební úkoly a hry. V téměř každé kapitole jsou i úlohy vztahující se k hudební teorii, dirigování a intonaci. Každé setkání odkazuje na jednu až dvě hudební ukázky. Ve 3. ročníku už je kladen větší důraz na hudební nauku. Žáci se seznámí s pojmy stupnice, pentatonika, noty a pomlky, taktování, dynamika, solmizační slabiky,

dechové hudební nástroje, dozví se základní informace o hudebních skladatelích (Antonín Dvořák, Bedřich Smetana, Leoš Janáček a Bohuslav Martinů).²⁸

Učebnice obsahuje 46 písní, z čehož je 27 písní lidových (58,69 %). Písně jsou uvedeny v tóninách C dur, D dur, F dur, G dur a čtyři lidové písně jsou mollové v tóninách e moll a d moll.

1) Dělení podle intonačních problémů

- a) Stupnicové chody
 - Vyletěla holubička
 - Beskyde, Beskyde
 - Oči, černé oči
 - Koulelo se, koulelo
 - Až já pojedu přes ten les
- b) Opakované tóny
 - Ach, synku, synku
 - Dú Valaši, dú
 - Až já pojedu přes ten les
- c) Tónický kvintakord
 - Modrají se pomněněčky
 - Běží liška k táboru
 - Takto v Rokycanech
 - Veselé vánoční hody
- d) Terciové chody
 - Louka široká
 - Lúčka zelená
 - Nesem vám noviny
- e) Volné nástupy
 - Ach, synku, synku (1. st.)
 - Až já pojedu přes ten les (1. st.)
 - Dívča, dívča (2. st.)

²⁸ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova 3 pro 3. ročník základní školy.*

- Když jsem šel do Prahy (3. st.)
- Oči, černé oči (4.st)
- Na našem dvoře (spodní 5. st.)

2) Dělení podle práce s písní

a) Rytmická výchova

- Beskyde, Beskyde
- Nesem vám noviny
- Dívča, dívča
- Oči, černé oči

b) Hudebně-pohybová výchova

- Slunce za hory
- Dú Valaši, dú
- Štědrej večer nastal
- Až já pojedu přes ten les
- Modrají se pomněnečky
- Sousedská
- Nic nedbám

c) Instrumentální výchova

- Když jsem jel do Prahy
- Běží liška k táboru

d) Poslechové činnosti

- Vyletěla holubička – poslech durových a mollových akordů

e) Vokální činnosti

- Ach, synku, synku
- Louka široká
- Dú Valaši, dú

3) Tematické okruhy

a) Pohled do minulosti

- Ach, synku, synku
- Dú Valaši, dú
- Když jsem jel do Prahy

- Dívča, dívča
 - Nic nedbám
 - Beskyde, Beskyde
- b) Příroda
- Slunce za hory
 - Louka široká
 - Vyletěla holubička
 - Až já pojedu přes ten les
 - Na tý louce zelený
 - Modrají se pomněnečky
 - Koulelo se, koulelo
- c) Tradice, svátky
- Nesem vám noviny
 - Štědrej večer nastal
 - Veselé vánoční hody
 - Zezulka z lesa vylítla
 - Hopsa, pacholátka

Rozbor učebnice pro 4. ročník ZŠ

Učebnice pro 4. ročník ZŠ je opět rozdělena do dvaceti setkání či kapitol, ve kterých se začínají objevovat náročnější abstraktnější témata. Patří mezi ně například Tajemství, Spánek, Paměť nebo Podobnosti. Každé setkání začíná úvodním textem různé délky, které propojuje mimohudební a hudební téma (např. forma dopisu – forma písně). Dále kapitola obsahuje dvě až čtyři písně, několik hudebních aktivit, které rozvíjejí všechny hudební schopnosti, a odkaz na jeden či dva poslechy. Žáci se v učebnici seznámí s dalšími pojmy hudební teorie – solmizační slabiky, noty a pomlky, dělení hudebních nástrojů, kánon, koncert, valčík, komorní hudba, ostinátní doprovod, synkopa, taktování dvoudobého a třídobého taktu, křížky, půltón. Učebnice také přináší zajímavosti o hudební skladatelích Ludvigu vanu Beethovenovi a Josephu Haydnovi.²⁹

²⁹ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy.*

Učebnice obsahuje 48 písní, z čehož je 33 písní lidových (68,75 %). Písně jsou v tóninách C dur, D dur, E dur, F dur, G dur, A dur. Pouze jedna z lidových písní je mollová v tónině a moll.

1) Dělení podle intonačních problémů

a) Stupnicové chody

- Ó, řebíčku zahradnický
- My sme Valaši
- Teče voda z javora

b) Opakované tóny

- Když jsem šel z Domažlic
- Ach, není, tu není
- Išla Marina
- Tři slípky
- Šťěstí zdraví, pokoj svatý
- Čas radosti veselosti
- V tom píseckým černým lese
- A já su synek z Polánky
- Koleda, koleda, Štěpáne

c) Tónický kvintakord

- Znáám já jeden krásný zámek
- Voděnka studená
- A to znamená
- Červená, modrá fiala
- Boleslav, Boleslav
- Ten chlumecký zámek
- Já do lesa nepojedu

d) Terciové chody

- Jsou mlynáři
- Už ty pilky dořezaly
- Krásně je na světě

e) Volné nástupy

- Išla Marina (1. st.)
- Jsou mlynáři (5. st.)
- Vdávalo se motovidlo (spodní 5. st.)
- Muzikanti, co děláte (spodní 5. st.)

2) Dělení podle práce s písní

a) Rytmická výchova

- Ach, není, tu není
- Hory, doly, černý les

b) Hudebně-pohybová výchova

- Znáám já jeden krásný zámek
- Když jsem jel vod Domažlic
- Išla Marina
- Voděnka studená
- Tři slípky
- Červená, modrá fiala
- Boleslav, Boleslav
- Ten chlumecký zámek
- Muzikanti, co děláte
- A já su synek z Polánky

c) Instrumentální výchova

- Jsou mlynáři
- Jede Kudrna
- Chovejte mi, má matičko
- Koleda, koleda, Štěpáne

d) Poslechové činnosti

- Už ty pilky dořezaly – Pilky z cyklu Lašské tance, Leoš Janáček

e) Vokální výchova

- Ó, řebíčku zahradnický
- My sme Valaši
- V tom píseckým černým lese
- Vdávalo se motovidlo

- Jede poštovský panáček
- Já do lesa nepojedu

3) Tematické okruhy

a) Místa

- Znáám já jeden krásný zámek
- Když jsem šel vod Domažlic
- Jede Kudrna
- V tom píseckým černým lese
- Boleslav, Boleslav
- Ten chlumecký zámek
- A já su synek z Polánky

b) Láska, stesk, dívky a chlapci

- Ach, není, tu není
- Išla Marina
- Jsou mlynáři
- Ó, řebíčku zahradnický
- Voděnka studená
- Červená, modrá fiala
- V tom píseckým černým lese
- Hory, doly, černý les

c) Rodina

- My sme Valaši
- Chovejte mě, má matičko
- Teče voda z javora

d) Svátky, tradice

- Štěstí, zdraví
- Co to znamená
- Čas radosti, veselosti
- Narodil se Kristus pán
- Spi, Ježíšku

Rozbor učebnice pro 5. ročník ZŠ

Učebnice pro 5. ročník ZŠ je nejdelší a nejnáročnější. Stejně jako ostatní učebnice obsahuje dvacet kapitol, které se zabývají mimohudebními tématy vhodnými pro starší žáky. Náročnějšími tématy jsou například Vzpomínky, Zklamání, Snění, Nálada, Nápad či Vesmír. Každé setkání přináší souvislý text různé délky, který uvádí žáky do tématu. V kapitole se objevují dvě až čtyři písně, hudební úkoly zahrnující veškeré hudební dovednosti a jeden až dva odkazy na poslechové skladby. Učebnice je proložená souvislým textem zaměřeným na hudební nauku či dějiny hudby. Žáci se v učebnici setkají s hodnotami not (šestnáctinová nota), hudebními formami, s termíny pomocné linky, oktáva, akordy, tónika, dominanta, staccato, legato. Dále se seznámí se zasedacím pořádkem orchestru, se složením smyčcového kvarteta, dynamickými znaménky a s tanci menuet a furiant. Do postupně vytvářené povědomí o hudebních skladatelích přibudou například Johann Sebastian Bach, Wolfgang Amadeus Mozart a z českých skladatelů Jakub Jan Ryba. V závěru učebnice žáci naleznou seznam hudebních skladatelů od období baroka po hudbu 20. století a také slovníček hudebních pojmů.³⁰

Učebnice obsahuje 41 písní, z čehož je 27 písní lidových (65,85 %). Písně jsou v tóninách C dur, D dur, E dur a F dur. Pouze dvě písně jsou mollové v tónině a moll.

1) Dělení podle intonačních problémů

- a) Stupnicové chody
 - Uhynula na salaši slanina
 - Tři tamboři
 - Na rozloučení
 - Loučení, loučení
- b) Opakované tóny
 - Bejvávalo
 - Avignonský most
 - U panského dvora
 - Žádný neví, co sou Domažlice
 - Hvězdičky, dobrou noc

³⁰ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova 5 pro 5. ročník základní školy*.

- Masopust
- A vy páni muzikanti
- c) Tónický kvintakord
 - Rodné údolí
 - Na tom bošileckým mostku
 - Tráva neroste
 - Já bych rád k Betlému
- d) Terciové chody
 - Tráva neroste
- e) Volné nástupy
 - Kdyby byl Bavorov (3. st.)
 - Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku (8. st.)
 - Čtyři koně jdou (spodní 5. st.)

2) Dělení podle práce s písní

- a) Rytmická výchova
 - Na tom bošileckým mostku
 - Tři tamboři
 - Spadla z vjišně
- b) Hudebně-pohybová výchova
 - Rodné údolí
 - Avignonský most
 - Žádnýj neví, co sou Domažlice
 - Půjdem spolu do Betléma
 - Hvězdičky, dobrou noc
 - A vy páni muzikanti
 - Sedlák, sedlák, sedlák
 - Loučení, loučení
 - Káča má
- c) Instrumentální výchova
 - Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku
 - Na rozloučení

- Týnom, tánom
- d) Poslechové činnosti
 - U panského dvora – Šest lidových písní pro smyčcové kvarteto, Václav Trojan
- e) Vokální činnosti
 - Bejvávalo
 - Tráva neroste
 - Já bych rád k Betlému
 - Kdyby byl Bavorov
 - Masopust

3) Tematické okruhy

- a) Místa
 - Rodné údolí
 - Avignonský most
 - Na tom bošileckým mostku
 - Kdyby byl Bavorov
 - Žádnýj neví, co sou Domažlice
- b) Morava
 - Uhynula na salaši slanina
 - Tráva neroste
 - A vy páni muzikanti
- c) Svátky, tradice
 - Půjdem spolu do Betléma
 - Já bych rád k Betlému
 - Masopust
- d) Vesnice
 - U panského dvora
 - Čtyři koně jdou
 - Na rozloučení
 - Sedlák, sedlák, sedlák
 - Káča má

Závěr rozboru učebnic

Učebnice jsou významným vyučovacím prostředkem a je třeba jim věnovat dostatek pozornosti. Můžeme je zkoumat z několika pohledů, zde byly hodnoceny podle škály lidových písní a dalších navazujících činností.

Po rozboru je možné s jistotou konstatovat, že v učebnicích převládají lidové písně nad umělými. Většina písní je však durová, s mollovými lidovými písněmi se žáci setkají jen výjimečně. Učitel by na to měl myslet a snažit se doplnit mollové lidové písně z vlastního repertoáru či z jiných materiálů. Písně se objevují v různých tóninách, které odpovídají hlasovému rozsahu žáků školního mladšího věku. Rozbor dokázal, že v učebnicích je možné najít písně vhodné k procvičení základních intonačních problémů i písně příhodné k procvičování veškerých hudebních činností. Celkový koncept učebnic propojuje hudební učivo se zajímavými tématy z různých oblastí života, což z něj tvoří praktickou pomůcku pro integraci hudební výchovy do jiných vzdělávacích oblastí, čímž zároveň napomáhá rozšířit znalosti a oblibu písní lidových.

2 Integrovaná výuka

Integrovaná výuka je pro tuto diplomovou práci stěžejním pojmem. Tato kapitola se věnuje možnostem pojetí integrované výuky, to znamená různým způsobům, jak lze propojovat více vzdělávacích oblastí do jednoho celku. Pro úplnost teoretických východisek je třeba si nejdříve vymezit pojem integrace a jeho možné významy.

2.1 Integrace

Pojem integrace má několik různých významů. Většinou je vysvětlován výrazy propojování, spojování nebo ucelení. Spojením pojmu integrace s pojmy souvisejícími se vzděláváním vznikne několik sousloví, která mají různý význam.

Prvním souslovím je **integrovaná škola**. Jedná se o školu, která spojuje několik různých stupňů nebo typů škol. Může se jednat o propojení mateřské školy s prvním stupněm, celou základní školou nebo například propojení učňovských oborů s obory maturitními. Integrovaná škola může obsahovat širokou škálu organizačních i obsahových variant.³¹

Druhým slovním spojením, které se v současné pedagogice často objevuje, je **integrované vzdělávání**. Integrované vzdělávání se zabývá přístupy a způsoby zapojení žáků se zvláštními vzdělávacími potřebami do hlavních proudů vzdělávání a do běžných škol. Hlavním cílem je poskytnout žákům s těžkými zdravotními postiženími společnou zkušenost s jejich zdravými vrstevníky, respektovat při tom jejich specifické potřeby a naučit je respektovat i ostatní žáky.³²

Třetí možné vymezení integrace, a taktéž vymezení, kterým se zabývá diplomová práce, se skrývá pod termínem **integrované vyučování** či **integrovaná výuka**. Tato výuka realizuje mezipředmětové vztahy a spojuje teoretické činnosti s praktickými.³³

³¹ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*, s. 107.

³² Tamtéž, s. 107–108.

³³ Tamtéž, s. 107.

2.2 Integrované vyučování

Integrované vyučování probíhá nejčastěji v primární škole. Je realizováno na základě propojování obsahů jednotlivých vyučovacích předmětů. Učitel zde odstupuje od přílišného encyklopedismu a od klasických metod výuky. Na základě integrovaného vyučování může být sestaven vzdělávací program, tzv. integrované kurikulum.³⁴

Podle Šimíčkové nalezneme obsahovou kurikulární integraci v těchto oblastech:

1. Integrovaní předmětů.
2. Integrovaní témat.
3. Projektové vyučování.
4. Integrované dny ve škole.
5. Integrující prvek primární edukace, jímž je mateřský jazyk dítěte v jeho sémantickém aspektu.
6. Kooperativní učení.³⁵

2.2.1 Integrovaný vyučovací předmět

Integrovaný vyučovací předmět slučuje několik tradičně samostatných předmětů nebo témat obsahu vzdělávání do jednoho většího celku. Školní vzdělávací plán potom obsahuje menší počet vyučovacích předmětů, z nichž jsou některé integrovány. K žákům se díky tomu dostává komplexní systém poznatků z určité vědní oblasti. Jedním z integrovaných celků používaným v řadě zemí je například předmět *přírodní vědy*, který spojuje samostatné předměty fyziku, chemii, biologii a geologii.³⁶

Například v minulosti byl v Bulharsku realizován experiment realizující integrované kurikulum na nižším stupni základní školy (1.–4. třída). Místo izolovaných předmětů se vyučovaly rozsáhlé oblasti jako „Jazyk a matematika“, „Společnost“ nebo „Příroda“. V českém kurikulu byly na prvním stupni základní školy tradičně zařazovány předměty prvouka a následně vlastivěda.³⁷

³⁴ ŠIMÍČKOVÁ, Helena. *Prvky integrovaného vyučování v primární škole*, s. 41.

³⁵ Tamtéž, s. 41–42.

³⁶ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*, s. 264–265.

³⁷ Tamtéž.

V současné době si integrace v České republice polepšila díky vytvoření Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále RVP ZV) z roku 2005. Na jeho základě si školy od roku 2007 konstruují svůj Školní vzdělávací plán. Právě RVP ZV přineslo do projektování kurikula podstatné změny a zavedlo princip integrace obsahu vzdělávání.³⁸

RVP ZV učitelům dává větší svobodu ve volbě metod a forem práce. To jim umožňuje provádět integraci osvojených poznatků především v možnosti zpracování obsahu. Strukturace takto obsáhlého rozsahu je velmi náročná. Zahrnuje včleňování izolovaných znalostí žáků do systému učiva, které musí logicky uspořádat a propojit se vzájemnými souvislostmi. Obsah výuky musí být stále stanoven podle cílů výuky a podle potřeb a možností žáků. Zatímco separované předměty mají jednotlivé cíle, integrované předměty v sobě zahrnují několik předmětů, a proto zahrnují všechny cíle najednou. Zároveň určují nový cíl, který vyplývá z integrovaného celku. Tím se integrace liší od mezipředmětových vztahů, u kterých k průniku cílů nedochází.³⁹

Pro porovnání uvedme definici integrovaných předmětů podle Rakoušové a definici mezipředmětových vztahů podle Průchy.

*Integrace je vzájemným pronikáním a spojováním obsahu předmětů vytvořených z reálných věd v nový funkční a těsnější vzdělávací obsah, přičemž tento integrovaný vzdělávací obsah sleduje cíle všech těchto předmětů.*⁴⁰

*Mezipředmětové vztahy jsou vazby mezi jednotlivými vyučovacími předměty přesahující předmětový rámec, podporující pochopení souvislostí dílčích obsahů, prostředek integrace obsahu vzdělávání.*⁴¹

Rámcovým vzdělávacím programem se v této práci více zabývá třetí kapitola s názvem Vzdělávací oblasti.

³⁸ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*, s. 264–265.

³⁹ RAKOUŠOVÁ, Alena. *Integrace obsahu vyučování: [integrované slovní úlohy napříč předměty]*, s. 14–15.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7, s. 155–156.

2.2.2 Tematická výuka

Tematická výuka znamená integrování témat, která spojují vyučování více předmětů. Učitel integruje obsah výuky do jednoho celoročního tématu nebo do měsíčních témat.⁴² Při koordinaci obsahu dochází k překrývání zájmových sfér, na jeden problém je pohlíženo z pohledů různých oborů, proto je příprava na takovou výuku pro pedagoga velmi náročná.⁴³

Výhodou tematického vyučování je vysoká motivační hodnota, což je základní požadavek pro kvalitu vyučování, stejně jako efektivita. Díky integraci obsahu má učitel s žáky více času na procvičování a upevňování učiva. Dalším základním prvkem je orientace na logiku a konstrukce myšlení žáka. Vhodně logicky uspořádané učivo dává žákovi možnost ho pochopit, utřídit si informace, porozumět příčinám a následkům jevů a také jejich vazbám. Vede k ucelenému poznávání světa. Celková výuka by měla být orientována na zkušenosti žáka, měla by se snažit učit ho řešit reálné situace, propojit ho s životem. Tím se stává výuka smysluplnou. Žák dostává šanci pochopit, proč se co učí, k čemu mu to bude užitečné do života, což v něm probouzí vnitřní motivaci k učení. Tím uzavíráme kruh důležitých prvků tematického vyučování.⁴⁴

Model Integrované tematické výuky

Integrovaná tematická výuka začala vznikat před čtyřiceti lety v době, kdy se rozvíjel program pro nadané žáky. Společnost si začala uvědomovat, že žáci nejsou plně využíváni, a začala programy pro nadané žáky podporovat. Na takovém projektu se podílela i americká pedagožka Suzan Kovaliková, která byla dlouhodobě nespokojena se standarty výuky. Nechala se inspirovat knihou *Lidský mozek a lidské učení* od Leslie A. Hartové a společně s Karen Olsenovou vytvořily model s názvem Integrovaná tematická výuka. Kromě výzkumů od L. A. Harta model integrované tematické výuky (dále jen model ITV) vychází z Bloomovy taxonomie vzdělávacích cílů či z teorie vícenásobné inteligence Howarda Gardnera.⁴⁵

⁴² ŠMÍČKOVÁ, Helena. *Prvky integrovaného vyučování v primární škole*, s. 42.

⁴³ RAKOUŠOVÁ, Alena. *Integrace obsahu vyučování: [integrované slovní úlohy napříč předměty]*, s. 69

⁴⁴ Tamtéž, s. 81–87.

⁴⁵ ŘÍHOVÁ, Nikol. *Integrovaná tematická výuka – využití modelu v I. ročníku základní školy*, s. 34.

Jedná se o zásadní odklon od výuky rozdělené na pětáctyřiceti minutové jednotky, které jsou realizovány bez vzájemných souvislostí. Model ITV zdůrazňuje rozhodování a řešení problémů. Vybere se podstatný obsah, kolem kterého se organizuje celoroční studium. Model ITV je založený na třech do sebe zapadajících principech. První z nich je založený na výzkumu mozku, který odkryl pohled na učení. Druhý princip vytváří postupy učitelů při výuce a třetím principem je příprava kurikula, které musí vytvářet učitel znalostmi a porozuměním své třídy.⁴⁶

Model ITV je založený na celoročním tématu, rozvíjí se podle něj kurikulum a stanovuje směr pro výukové postupy. Celoroční téma je nutné pečlivě vybrat. Za prvé je nutné vybrat název, který v žácích vzbudí vnitřní motivaci a představivost. Téma musí být přiměřené věku žáků a musí být natolik smysluplné, aby stálo za to strávit s ním celý rok. Nejlépe když je to obsah, který souvisí se skutečným světem a který žáci uplatní v praxi. Také je potřeba myslet na to, aby učitel ve třídě dokázal vytvořit vhodné prostředí a navodit situace, ve kterých se tématem budou moct žáci zabývat. Měsíční témata musí plynule přecházet z jednoho do druhého, navazovat na sebe, a přitom stále souviset s celoročním tématem.⁴⁷

Zavést ve třídě model ITV trvá tři až pět let a může fungovat jen v případě, když všichni znají jeho principy a umí s nimi pracovat. Důležitými principy je například důvěryhodné prostředí, možnost výběru, spolupráce, přiměřený čas či okamžitá zpětná vazba. Hlavní myšlenkou je, že jednotlivé dovednosti získávají smysl až v širším kontextu jejich užitečnosti. Nemá smysl učit se počítat jednotlivé příklady, číst věty bez kontextu. Pro žáky je mnohem užitečnější, pokud se rovnou učí dovednosti používat v praxi, proto je nutné jim takové situace nabízet.⁴⁸

2.2.3 Projektové vyučování

Tematické vyučování vychází z jednoho určeného tématu a integrujeme do něj více předmětů, téma je ve středu zájmu a vychází z něj různá podtémata. Na rozdíl od toho ve středu zájmu projektového vyučování stojí žák, který přebírá za projekt plnou odpovědnost. Postupuje přes motivaci, mapování, třídění, vyřešení problému k výslednému

⁴⁶ KOVALIK, Susan a Karen D. OLSEN. *Integrovaná tematická výuka: model*, s. 21–22.

⁴⁷ Tamtéž, s. 23–26.

⁴⁸ Tamtéž, s. 27–29.

produktu. Produkt může vystupovat z jednoho předmětu, ale obsahuje znalosti všech předmětů, které se na projektu podílely.⁴⁹

Projektové vyučování je tedy metoda, během které jsou žáci vedeni k samostatnosti při zpracovávání určitého tématu. Je odvozena z pragmatické pedagogiky, což znamená, že umožňuje získávat zkušenosti praktickou činností a experimentováním. Projekty v různé formě integrují témata a praktické problémy ze životní reality žáků a vedou k vytvoření výtvarného či slovesného výrobku.⁵⁰

Projekty se rozmohly v Americe v 20. století pod dohledem Johna Deweyho, významného amerického filozofa, pedagoga a reformátora vzdělávání. Učení v té době bylo chápáno jako proces aktivního získávání zkušeností, které bylo založeno na samostatném řešení problémů a praktičnosti. Dewey se snažil pojmout školu jako součást běžného života, cílem školy mělo být vytvářet vědomě upravené okolí směřující ke splnění výchovného cíle. Důležitým stoupencem Deweyho pedagogiky byl William Heard Kilpatrick. Prosazoval metody založené na řešení problémů a aktivizující obsah ve vyučování, a i v tomto duchu vymezil projektovou metodu.⁵¹

V současné době se projekty hojně využívají v různých formách. Můžou to být projektové dny, projektové týdny či projektové vyučování. Škola nepřehlídí vlastní zkušenosti žáků, naopak se pokouší na nich stavět. Snaží se žáky naučit samostatnosti, vybavit je metodami řešení problémů a zároveň je motivovat k učení. Projektové vyučování dává prostor integrovanému vyučování, vytváření spoluzodpovědnosti žáka a možnost vytvořit si vlastní příležitost k rozvoji v bezpečném prostředí školy. Umožňuje realizaci základních cílů vzdělávání a rozvoj klíčových kompetencí.⁵²

⁴⁹ TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ, s. 14.

⁵⁰ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*, s. 226.

⁵¹ DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*, s. 9–13.

⁵² TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ, s. 9.

3 Vzdělávací oblasti

Vzdělávací oblasti vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání (dále RVP), což je program, který stanovuje obecně závazné požadavky základního vzdělávání, které jsou platné pro všechny školy. Nastavuje úroveň, cíle, pojetí a hodnocení základního vzdělávání. Charakterizuje jeho organizaci, stanovuje oblasti vzdělávání a určuje klíčové kompetence, k jejichž rozvíjení by vzdělávání mělo směřovat.⁵³

„Rámcové vzdělávací programy:

- *vycházejí z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě;*
- *vycházejí z koncepce společného vzdělávání a celoživotního učení;*
- *formulují očekávanou úroveň vzdělání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání;*
- *podporují pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání.“*⁵⁴

3.1 Hudební výchova

Hudební výchova spadá do vzdělávací oblasti Umění a kultura, která se stará o to, aby žáci nevnímali pouze racionální část světa. Žáci poznávají kulturu jako nezastupitelnou součást lidské existence, která umožňuje pochopení kontinuity historických proměn a zkušeností. Žáci se pomocí činností s uměleckým jazykem učí pracovat a používat ho jako vlastní sebevyjádření.⁵⁵

Hudební výchova vede žáky k porozumění hudebnímu umění, k aktivnímu vnímání hudby a zpěvu a jejich využívání jako prostředku komunikace. Využívá k tomu činnosti vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové. Všechny hudební činnosti jsou vzájemně propojené a ve svém komplexu ovlivňují žákovu osobnost. Rozvíjí jeho individuální hudební dovednosti. Vokální činnosti se zaměřují na práci s hlasem

⁵³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 14.

⁵⁴ *Tamtéž*, s. 6.

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 82.

a kultivaci mluveného i pěveckého projevu. Obsahem instrumentálních činností je využití hudebních nástrojů při produkci i reprodukci. Hudebně pohybové činnosti učí žáka ztvárňovat hudbu a reagovat na ni pomocí pohybu, tance a gest. Poslechové činnosti rozvíjí u žáka vnímání hudby, učí ji analyzovat, určit její styl či žánr.⁵⁶

Nesmíme zapomenout zmínit i průřezová témata, která je vhodné integrovat do hudební výchovy. Mezi vhodnými navrhovanými tématy je *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* nebo *Multikulturní výchova*, kde se žáci mají možnost seznámit s různorodými kulturami, jejich tradicemi a hodnotami.⁵⁷

3.1.1 Lidová píseň v Rámcovém vzdělávacím programu

Všechny čtyři složky hudebních činností jsou v RVP uvedeny velmi stručně a v obecné rovině. Nejsou u nich zachyceny výchovné cíle a postupy. S tím mají pedagogům pomoci Standardy pro základní vzdělávání, které vycházejí z RVP ZV platného od r. 2013. I v tomto dokumentu se však vyskytuje požadavek na uplatnění lidové písně pouze v 5. ročníku ZŠ.⁵⁸

Pojem lidová píseň se v RVP neobjevuje. Dokument RVP je napsán tak, aby byl co nejvíce univerzální pro aplikaci v každé škole v České republice. Uvádí se v něm výčet dovedností, jichž by měl žák dosáhnout a jež by měl rozvíjet, ale již zde nejsou uvedeny prostředky, kterými toho může dosáhnout. Lidové písně k těmto aktivitám přímo vybízejí, tudíž můžeme předpokládat, že učitelé budou při hudební výchově lidové písně používat.

Příklady očekávaných výstupů, při kterých lze použít lidové písně:

- Zpěv intonačně čistý a rytmicky přesný v jednohlase či dvojhase v durových i mollových tóninách.
- Produkce zpěvem, hrou, tancem či doprovodnou hrou, jednoduchá melodie či píseň zapsaná v notách.
- Rozpoznání jednoduché hudební formy.

⁵⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 83.

⁵⁷ KUČEROVÁ, Judita. *Lidová píseň v hudební výchově na základních a středních školách v České republice*, s. 14–15.

⁵⁸ Tamtéž, s. 14.

- Vytváření jednoduché přede hry, mezihry či dohry.⁵⁹

3.1.2 Práce s lidovou písní

Jak již bylo zmíněno v první kapitole, hudba a zpěv jsou přirozenou součástí lidského života od útlého věku až do stáří. Dospělí tuto přirozenost někdy potlačují, ale děti si při dlouhodobé práci s písničkami lidovou tvorbu oblíbí. Baví je neobvyklé melodie či harmonické postupy a se správným přístupem je zpívají velmi rády. Práce s říkadly i jednoduchými hudebními motivy přichází už od rodičů a poté od předškolních pedagogů, nesmí být však zprostředkována násilně. Je důležité, aby ve třídě panovalo prostředí důvěry s příjemnou atmosférou, věřit ve výkon každého žáka a probouzet v něm radost z hudby a písní. Lidové písně jsou prověřené staletími, dětem jsou velmi blízké a výborně u nich můžou rozvíjet své hudební dovednosti.⁶⁰

Výuka hudební výchovy je založená na hudebních činnostech a dovednostech. Jak je zmíněno v předešlém odstavci, jsou to činnosti vokální, instrumentální, hudebně pohybové, poslechové.⁶¹ Všechny tyto činnosti můžeme při práci s písní využívat a používat při tom různé metody a formy práce, tak aby co nejvíce podpořily zájem o lidové písně u žáků.

Děti mezi šestým a jedenáctým rokem už mají připravené hlasivky pro souvislý pěvecký výcvik. Pozvolna se jim rozvíjí pěvecké ústrojí, hlasivky se při tvorbě tónu chvějí spíše na vnitřních krajích, což způsobuje vrchní (falsetové) znění hlasu. Dětský hlas nemá v této době ještě dostatečnou sílu, nahrazuje ji ale jeho typická jasná zvonivá barva. Teprve ve věku mezi jedenácti až dvanácti roky, kdy se dotváří nervový a svalový systém, získává hlas osobité kvality a barvu hlasu. Průměrný hlasový rozsah žáka v 1. třídě je $d^1 - a^1$, ve 4. třídě je to rozsah tónů $h - c^2$. Je tedy vhodné třídu diagnostikovat a vybrat vhodné tóniny, aby nebyly hlasivky přetěžovány.⁶² Ve školní hudební výchově neprobíhá většinou pěvecký výcvik izolovaně, ale je spojen s nácvičkou vhodných písní. Písně můžeme

⁵⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 84.

⁶⁰ NOVÁKOVÁ, Monika. *Metodika práce s lidovou písní na 1. a 2. stupni ZŠ v duchu Orff-Schulwerku*, s. 41–42.

⁶¹ LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*, s. 24.

⁶² SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy 1 na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*, s. 138.

nacvičovat dvěma metodami nebo jejich kombinací – vokální imitací, vokální intonací či kombinovaně.

Velmi oblíbená je metoda imitace, při které žáci napodobují předvedení písně učitelem. Je to komplexní metoda, při které se učí najednou melodii, rytmus, text písně i přednesové provedení. Tuto metodu učitelé preferují pro její snadnost a rychlost. Nese s sebou i určité riziko. Žáci po učiteli opakuji nejen správné provedení, ale i chyby. Navíc při této metodě nedochází k uvědomělým operacím s hudebními představami ani k hlubší analýze výrazových prostředků.⁶³

Nácvik písně by měl vždy začínat úvodní motivací, která v žákovi vzbudí chuť se píseň naučit. Může se objevit v podobě tematického povídání, básničky, pohádky, hry, šifry, záleží pouze na kreativitě učitele. Dále následuje provedení učitelem, které by mělo být dobře zvládnuté a nacvičené, aby umocnilo žákovu motivaci. Nedoporučuje se při první přednesu pouštět nahrávku písně, ta se hodí spíše jako motivační prvek při zdokonalování interpretace. Motivace s předvedením jsou dva nejvýznamnější kroky, které ovlivní celkový průběh aktivity žáka. Další prvkem je beseda o písni neboli prostor na vysvětlení významu písně, vysvětlení slov, kterým žáci nerozumí, možnost zamyšlení se nebo vyjádření, jak na žáky píseň působí, co se jim na ní líbí, jakou vzbuzuje náladu. Po této fázi už následuje samotný nácvik písně. Ten bývá celkem rychlý a energický. Učitel si píseň rozdělí na kratší logické celky, vždy jeden předzpívá a žáci to po něm zopakují. Po dokonalém zvládnutí jedné sloky se přesouváme k další. Celé nacvičování by mělo zahrnovat i přednesové provedení, které se žáci učí automaticky s písni. Píseň je potřeba během hodiny ještě několikrát zopakovat, minimálně na konci hodiny, a následně ji opakovat i další dny i nad rámec hodin hudební výchovy.⁶⁴

Druhou zmíněnou metodou je metoda intonace. Metoda intonace je složitější a měl by jí předcházet nebo současně s ní probíhat intonační výcvik žáků základních intonačních pojmů – diatonické postupy vzestupné a sestupné, opakované tóny, tónický kvintakordy

⁶³ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*, s. 154.

⁶⁴ SYNEK, Jaromír. *Didaktika hudební výchovy I*, s. 23–24.

a jeho obraty, terciové postupy, volné nástupy jednotlivých stupňů, melodické intervaly.⁶⁵ Při metodě intonace převádíme melodii zapsanou do not do vokální podoby pomocí hlasového ústrojí. Vokální intonace by měla být v komplexu hudební výchovy nepostradatelným prostředkem k hudebnímu rozvoji žáka.⁶⁶

Pokud se učitel rozhodne pro intonační metodu, nejprve musí vybrat vhodnou píseň. Ne všechny písně v učebnicích odpovídají intonačním schopnostem žáků, tudíž je potřeba je nejprve analyzovat. Náviku písně předchází intonační cvičení, která upevňují intonační dovednosti a vazby obsažené v písni, jako vymezení intonačního prostoru a intonační pojmy obsažené v písni. Dalším pomocným cvičením je intonační zkratka, ve které jsou obsaženy intonační problémy písně. Ta má žákovi pomoci k jejich nacvičení. Po průpravných cvičení je možno přistoupit k samotnému náviku písně. Prvním krokem je analýza písně intonujícím, to znamená určení tóniny, tóninového klíče a počátečního tónu. Dále je potřeba provést analýzu, jak melodie stoupá a klesá, podívat se na intonační pojmy v písni a najít k nim intonační oporu. Poté začíná nácvik intonace bez rytmu v pomalém tempu. Navazuje rytmický nácvik nejlépe v rytmických slabikách, který se potom propojí s melodií. Další krokem je připojení textu a na závěr je nutné se zaměřit na výraz a přednes. Vhodnou pomůckou pro nácvik intonace je fonogestika.⁶⁷

Třetím způsobem je kombinace metod imitace a intonace. Žák se píseň učí metodou intonace, a když narazí na dosud nepoznaný intonační problém, toto místo se doučí imitačním postupem.⁶⁸

K práci s písní neodmyslitelně patří hudebně pohybová výchova. Realizujeme ji při rytmickém výcviku nebo při instrumentálních činnostech, ale je součástí i pěveckých a poslechových činností. Do hudebně pohybové výchovy můžeme zařadit hru na tělo, při které využíváme tleskání, pleskání, dupání, luskání či další kombinace možných pohybů našeho těla, které vytvářejí zvuk. Dále sem řadíme hru na rytmické nástroje, základy

⁶⁵ VÁŇOVÁ, Hana. *Průvodce učitele hudební výchovy tvořivou intonací*, s. 28–29.

⁶⁶ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro I. stupeň základní školy*, s. 155.

⁶⁷ VÁŇOVÁ, Hana. *Průvodce učitele hudební výchovy tvořivou intonací*, s. 40–44.

⁶⁸ SYNEK, Jaromír. *Didaktika hudební výchovy I*, s. 25.

taktovací techniky, pochodování, pohybové vyjádření textu písně či taneční výchovu.⁶⁹ Pohybová výchova pomáhá žákům kultivovat tělesné pohyby a prohlubuje hudební prožitky a vnímání písně. Žáci ve věku primárního vzdělávání reagují na hudbu přirozeně a spontánně, tudíž jim můžeme dát i prostor k improvizaci. Metodický postup hudebně pohybové výchovy vychází ze spojení hudby, slova a pohybu na základě společného rytmu. Nejúčinnější přípravou je tedy rytmizace a deklamace textu. K tomu slouží například oblíbená hra na ozvěnu či imitace hry. Většinu prvků pohybové výchovy se žáci na hodinách učí nápodobou, ale také mohou tvořit či improvizovat. Základem pro práci s písní je určení jejího taktu, rytmu a pulzace, případně metra. V raném věku děti vytleskávají každou slabiku. Mohou se tedy naučit novou píseň i s rytmem a pak jen procvičovat samotný rytmus písně. Vhodnou pomůckou pro poznávání rytmických hodnot not jsou rytmické slabiky. Dalším krokem je pulzace, kdy se žáci učí respektovat pravidelné opakování časového intervalu mezi dobami. Následným stupněm je metrum, kdy se střídají podle taktu lehké a těžké doby. To je vhodné procvičovat pochodováním při písni, střídavým vytleskáváním a dupáním nebo nácvikem základních taktovacích schémat při zpěvu písně. Taktování žákům pomůže ve vyjádření přízvuchných dob na začátku taktu. Dalšími možnými způsoby nácviku je pochodování s tlesknutím na první dobu, taktování s dupnutím na první dobu, tlesknutí pouze na první dobu taktu, zatímco ostatní se ztvární promávnutím do prázdna nebo plesknutím, či pomocným textovým ostinatem, kdy na první dobu žák řekne „bum“ a na zbylé lehké doby „nic“.⁷⁰

Obvyklým způsobem práce s písní je i instrumentální výchova, která je u žáků velice žádaná. V hudební výchově se instrumentální doprovod písně objevuje v několika variantách. Nejjednodušší z nich je, když píseň doprovází na hudební nástroj učitel. Druhou variantou je, když píseň doprovází někteří žáci, kteří se učí hře na hudební nástroj. Při třetí variantě učitel rozdává různé hudební nástroje všem, nebo alespoň části žáků, a učí se hrát společně. Hudební nástroje pro děti by měly být snadno ovladatelné, vhodné pro souborovou hru a vydávat kvalitní zvuk i bez potřeby větší zručnosti. K těmto účelům vytvořil

⁶⁹ LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*, s. 94–96.

⁷⁰ SYNEK, Jaromír. *Didaktika hudební výchovy I*, s. 38–42.

instrumentář hudebních nástrojů Carl Orff, německý hudební skladatel a pedagog. V instrumentáři má nástroje rozdělené na rytmické – ozvučná dřívka, dřevěný blok, drhlo, malý a velký bubínek, tamburína, činely, rumba koule, triangel, rolničky nebo zvoneček, a melodické – zvonkohra, metalofon a xylofon.⁷¹ Melodické nástroje jsou složeny z odnímatelných kamenů, což znamená, že některé kameny je možné odebrat a žák může hrát bez problému pouze určené tóny, které bude k doprovodu písně vyžívat. Také je možné kameny vyměňovat, což umožňuje využívat různé tóniny (výměna *f* za *fis*). Dalšími vhodnými nástroji k doprovodu písně jsou flétny či v současnosti velmi populární boomwhackery.⁷²

V melodických doprovodech je vhodné využít pentatoniku. Pentatonický doprovod stojí na stupnici o pěti tónech a lze využívat u písní, které neobsahují tóny na 4. a 7. stupni. Žáci mohou hrát kterékoliv tóny a doprovod jim ladí. Je vhodné stanovit si kritéria rytmu doprovodu a určit první a poslední tón, což by měl být 1. stupeň. Další možný doprovod je tónický, kdy je možné využívat pouze tóny kvintakordu dané tóniny, tedy 1., 3. a 5. stupeň. Jiný možný doprovod je diatonický, který je založený na střídání tónického a dominantního akordu. Žák může libovolně střídát tóny jdoucí po sobě za sebou v rozsahu spodního 7. stupně a vrchního 6. stupně, přičemž se nesmí tóny přeskakovat ani opakovat. Oblíbeným doprovodem je také střídání tóniky a dominanty pravidelné či nepravidelné a ostinátní figury, což jsou jednotaktová či dvoutaktová ostinata, která jsou vytvořena tak, aby je bylo možné hrát stejně po celou dobu písně. Rytmické doprovody jsou založené, jak už jsme zmiňovali v přechozích odstavcích, na rytmu písně, pulzaci, metru. Taktéž lze využít rytmické ostinátní figury.⁷³

Při práci s písní je možné využívat různé druhy vícehlasu, jak ve vokální složce, tak i v nástrojové. Nejjednodušším typem vícehlasu je prodleva, což je zpěv drženého tónu pod či nad melodií písně. Dále můžeme využít popěvky jako protipohyb melodie či druhý hlas založený na střídání tóniky a dominanty, lidový dvojhlas, což je zpěv písně v terciích

⁷¹ LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*, s. 87–90.

⁷² SYNEK, Jaromír. *Didaktika hudební výchovy I*, s. 48.

⁷³ Tamtéž, s. 50–59.

nebo sextách, s tím, že nejčastěji začíná a končí unisono. Speciálním typem vícehlasu je také kánon, kdy všechny skupiny zpěváků zpívají stejnou melodii, ale nastupují postupně po stejných časových úsecích.⁷⁴

K nácvičku vícehlasu postupujeme až po výborném zvládnutí jednohlasu. Také je dobré nejprve vícehlas cvičit na rytmických nástrojích. Žáci se naučí vnímat ostatní hlasy při interpretaci vlastního partu. Po důkladné přípravě můžeme začít nacvičovat píseň. Nejprve se žáci naučí zpívat první hlas, poté ho zpívají a učitel jim k tomu zpívá druhý hlas. Dále se společně všichni naučí zpívat druhý hlas a následně s nimi učitel zpívá ten první. Teprve poté žáky rozdělujeme na skupiny a začínají zpívat dvojhlasem. Skupiny žáků by měly být vyrovnané.⁷⁵

3.2 Další vzdělávací oblasti

Matematika tvoří svou vzdělávací oblast s názvem Matematika a její aplikace. Matematika na prvním stupni je zaměřena na aktivní matematické činnosti a využití matematiky v reálných situacích v praktickém životě a umožňuje tak rozvíjet matematickou gramotnost. Klade důraz na rozvoj logického myšlení, porozumění základním postupům a matematickým pojmům. Matematika je rozdělena na čtyři základní oblasti. Jsou to kategorie *Číslo a početní operace*, kde si žáci osvojují aritmetické dovednosti, *Závislosti, vztahy a práce s daty*, kde se žáci učí rozpoznávat typy změn a závislostí běžných jevů reálného světa. Další oblastí je *Geometrie v prostoru a rovině*, kde se žáci učí určovat a znázorňovat geometrické útvary a geometricky modelovat reálné situace. Úlohy pomáhají žákům řešit problémy vycházející z běžných životních situací. Důležitou oblastí jsou i *Nestandardní aplikační úlohy a problémy*. Tato oblast je výjimečná tím, že není závislá na žákových matematických schopnostech a dovednostech, ale především na míře rozumové vyspělosti a logickém myšlení.⁷⁶

Další vzdělávací oblastí je Člověk a jeho svět. Jedná se o komplexní vzdělávací oblast s integrovaným obsahem, který spoluvytváří povinné základní předměty na 1. stupni ZŠ.

⁷⁴ SYNEK, Jaromír. *Didaktika hudební výchovy I*, s. 30–33.

⁷⁵ Tamtéž, s. 29, 34.

⁷⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 30.

Tato oblast vymezuje témata člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví, bezpečí aj. Navazuje na již dosažené zkušenosti žáků získané z rodiny a předškolní výchovy. Pomocí pozorování, vnímání vazeb a souvislostí či porozumění světu si žáci utváří prvotní ucelený obraz světa. Učí se vnímat minulost, současnost i východiska budoucnosti. Během toho se žáci učí vyjadřovat své myšlenky, poznatky a dojmy, a reagovat na názory druhých. Hlavní principem této oblasti je, že musí vycházet z vlastních prožitků žáků založených na konkrétních či modelových situacích. Takové propojení školní a životní roviny je velkým pomocníkem pro řešení různých životních situací například zvykání si na roli školáka nebo při prosazení mezi vrstevníky.⁷⁷

Obsah vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět se rozděluje na pět tematických okruhů – *Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás, Lidé a čas, Rozmanitost přírody a Člověk a jeho zdraví*. Těchto pět okruhů si může každá škola ve svém školním vzdělávacím plánu (dále jen ŠVP) rozdělit do různých variant vyučovacích předmětů. Tradičně se tematické okruhy rozdělují do jednoho předmětu pro 1.–3. ročník (prvouka) a dvou předmětů pro 4.–5. ročník (přírodověda a vlastivěda). Možností je ale i vytvořit jeden předmět pro 4. a 5. ročník, či přímo jeden souvislý předmět od 1. do 5. třídy. Témata se potom mohou různě propojovat a proměňovat.⁷⁸

Oblastí, kterou se také zabývá diplomová práce, je Český jazyk a literatura. Český jazyk spadá do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace, což je stěžejní oblast v celém vzdělávání. Cílem jazykové výchovy je, aby žák správně vnímal různá jazyková sdělení, rozuměl jim, vhodně se vyjadřoval a uplatňoval výsledky svého poznávání. K podstatným znakům všeobecné vyspělosti absolventa základního vzdělání patří právě dobrá úroveň jazykové kultury.⁷⁹

Užívání češtiny jako mateřského jazyka v mluvené i písemné podobě pomáhá žákům pochopit kulturně-společenský vývoj lidské společnosti. Český jazyk vytváří předpoklady k následnému vzdělávání i pro fungování ve společnosti a vnímání okolního světa i sebe sama. Rozděluje se do tří složek. První je *Komunikační a slohová výchova*, ve které se žáci

⁷⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 42–43.

⁷⁸ *Tamtéž*, s. 42.

⁷⁹ *Tamtéž*, s. 16.

učí chápat různá jazyková sdělení, ovládat kultivaci mluvené i písemné formy projevu, analyzovat přečtený nebo slyšený text a rozhodovat se na jeho základě. Druhou složkou je *Jazyková výchova*. Žáci si zde osvojují spisovnou formu jazyka a rozlišují jeho další typy, učí se přehledně a srozumitelně vyjadřovat, přičemž prohlubují své intelektové dovednosti. Český jazyk je zde jak nástrojem k získávání informací, tak předmětem k poznávání. Třetí složkou je *Literární výchova*, která pomáhá žákovi vytvořit čtecí návyky, interpretovat či produkovat texty, na základě četby rozlišovat literární druhy, posuzovat jejich znaky a poznávat autory knih. Prožitkům a poznatkům z literární výchovy pozitivně ovlivňují životní postoje a hodnoty žáků.⁸⁰

⁸⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, s. 16.

4 Propojení vzdělávacích oblastí lidovou písní

Druhá část diplomové práce se zaměřuje na praktické využití poznatků o potenciálu lidových písní. Jejich široké mezioborové využití se pokusí demonstrovat na návrhu pěti modelových dvouhodinových vyučovacích bloků, jeden pro každý ročník 1. stupně ZŠ. Cílem těchto bloků je vložit do nich práci s lidovou písní takovým způsobem, aby vzbudily větší oblibu u žáků i učitelů a zároveň pomohly vyučování jiných vzdělávacích oblastí. V přípravách je proto propojena vždy určitá vzdělávací oblast s hudební výchovou a jejich spojujícím prvkem je konkrétní lidová píseň. Píseň sama může být východiskem hodiny nebo vedlejším nástrojem, na nějž je možné navázat další různorodé aktivity.

Ve všech pěti modelových blocích práce vychází z učebnic hudební výchovy nakladatelství SPN od Marie Liškové, avšak předpokládá se, že je možné vzdělávací bloky odučit i bez těchto materiálů.

4.1 Vyučovací blok pro 1. třídu

První blok tvoří dvě vzdělávací oblasti, konkrétně matematika ve spojení s hudební výchovou. Matematickým tématem hodiny je rytmus a pravidelnost, které se hodí právě k propojení s hudební výchovou i s lidovou písní. Téma rytmus a pravidelnost je v matematice jedním z prvních témat, se kterým se čerství prvňáci seznamují. Žáci se učí vnímat plynutí času a rytmu, což propojují s barvami, symboly a číslicemi. V matematickém pojetí však nejde vyloženě o hudební rytmus, ale o životní rytmus, který vychází z našich zkušeností. Odkazuje na tlukot matčina srdce, který ještě nenarozené dítě poslouchá, na pravidelnou chůzi, přechod pro chodce nebo tikot hodin. Žáci se učí poznávat a doplňovat rytmus vizuální (barvy, tvary, čísla), auditivní (tleskání, dupání, počítání, hra autobus) i kinematickou formou (chůze, pochod, krokování). Tato témata lze výborně propojit s hudebními rytmickými dovednostmi, především s pulzací či metrem.

Vyučovací hodina začíná využitím lidového říkadla, které je vhodné pro mladší žáky, až v druhé části hodiny přibude lidová píseň. V obou případech však žáci procvičují rytmus písně (nejprve dvoučtvrt'ový u říkadla a poté tříčtvrt'ový rytmus u písně). Samotný text obou útvarů zároveň vybízí k propojení s matematickou pravidelností a rytmem. Dále jsou v tomto bloku lidové písně vloženy do relaxační části hodiny. Práce s žáky první třídy je

velmi specifická. Záměrně je proto dáván důraz pouze na jednu lidovou píseň, aby žáci měli dostatek prostoru pojmout její melodii, rytmus i slova.

4.1.1 Příprava

Blok pro 1. třídu je naplánován na dvě vyučovací hodiny, tedy 90 minut. Vychází z klíčových kompetencí a očekávaných výstupů RVP ZV. Žák bude během těchto hodin rozvíjet kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální a kompetence k učení. U této přípravy byl určen cíl, který kombinuje matematiku s hudební výchovou. Žák vnímá pulzaci, dokáže ji zprostředkovat pomocí hry na tělo, najde pravidelnost pulzace a dokáže ji použít v matematickém prostředí.

První aktivitou hodiny je přesun z lavic na koberec. Ač se to zdá jako banální časový prostor, lze jej využít už jako první motivační aktivitu, která uvede žáky do tématu. Učitel začne tleskat ve 2/4 taktu, přičemž první dobu zvýrazňuje, aby se žáci v rytmu lépe orientovali. Jejich úkolem je dostat se na koberec pohybem robotů a pohybovat se pouze při tlesknutí. To znamená, že žáci musí vnímat metrum, které udává učitel, a reagovat na něj. Budou se pohybovat trhanými pohyby v pravidelném rytmu. Je možné přirovnat to k pohybu pochodování, ale roboti jsou pro děti jistě lákavější téma. Učitel může tempo přizpůsobit podle charakteru třídy, ale lepší je směřovat k pomalejšímu tempu, aby měli žáci dostatek prostoru vnímat a reagovat na tempo metra. Při rychlém tempu hrozí, že žáci přestanou dávat pozor a začnou se pohybovat co nejrychleji mimo metrum, jen aby rychlé tempo stíhali. Pokud by došlo k situaci, že se aktivita zvrhne a žáci se začnou pohybovat mimo metrum nekontrolovatelnými pohyby, je potřeba činnost zastavit, vysvětlit si chybu, začít tleskat znovu a nechat žáky, aby se do metra samovolně připojili. Rozhodně je třeba udržet celou dobu stejné tempo a neměnit ho, protože tím by se narušila pravidelnost, kterou žáky učíme vnímat. Pro přesun na koberec je třeba si vyhradit 3–5 minut na začátku hodiny.

Když se žákům podaří dostat do kruhu na koberec, učitel nepřestává tleskat a rovnou žáky začne učit nové lidové říkadlo *Naše kočka strakatá*. Říkadla jsou u dětí oblíbená a pro předškolní věk i první třídu doporučená. Mohou si na nich procvičovat rytmizaci, melodizaci či výslovnost. V tomto případě je vhodné zvolit metodu imitace, při které se žáci naučí text i rytmus říkadla najednou opakováním po učiteli. Učitel stále ve stejném metru odříká první verš říkadla a žáci ho zopakují, pokračuje dalším veršem a žáci ho opět opakují.

Tímto způsobem probíhá celý nácvik. Říkadlo je potřeba zopakovat několikrát za sebou, aby si ho žáci měli možnost zapamatovat. Při několikatém opakování se už žáci mohou přidat k učiteli a metrum vytleskávat s ním. V případě, že si nemohou zapamatovat text, může učitel přidat pohyb založený na porozumění textu, například předvádění mámy kočky a malých koťátek, počítání do čtyř, nebo ukazování na barvy. Je nutné dávat pozor, aby učitel ani žáci nedělali pohyby na úkor vytleskávání metra. Tomu může učitel předejít tím, že místo tleskání začne např. dupat, čímž udrží pravidelný rytmus a uvolní si tak ruce pro ukazování. Na říkadlo je třeba si vyhradit přibližně 6 minut.

Po zvládnutí říkadla přijde fáze vysvětlování, kdy mají žáci možnost se na cokoliv zeptat a učitel může položit otázky týkající se textu. Vzhledem k obsahu říkadla, který je velmi jednoduchý, nebude pravděpodobně nutné nic vysvětlovat. Naopak mohou žáci převyprávět děj vlastními slovy nebo může učitel položit otázky typu: O jakém zvířeti je říkadlo? Kolik měla kočka koťat? Jak koťata vypadala? Během doby, kdy žáci odpovídají, učitel postupně vytáhne čtyři kartičky s obrázky koťat.

Další část hodiny směřuje do vzdělávací oblasti matematiky. Karty s koťaty jsou vyloženy na zemi uprostřed kruhu a žáci dostanou za úkol pravidelně opakovat názvy barev koťat – mourek, bílé, žluté, strakaté. V tuto chvíli už nejde o hudební rytmus, ale o matematickou pravidelnost. Další úrovní je zvládnout stejnou aktivitu bez pomocných kartiček. V případě, že to žáci zvládnou, učitel může vzít bubínek a opět aktivitu propojit s pulzací, takže žáci musí říct na každou dobu název barvy koťate. Během celé této činnosti je třeba, aby se z učitele stal pouze průvodce, který zadal žákům práci, ale její průběh už nechává na nich. Učitel tedy nepřerušuje kolo, bubnuje stále pravidelně dál. V případě, že některý žák udělá chybu, ostatní ho opraví. Chybující musí sám svou chybu napravit a sám se v rytmu přidat do probíhající pulzace. Když si žáci nacvičí pravidelnost v kruhu a názvy barev koťat, učitel je nahradí čísly – 1,2,3,4 a žáci zkusí vytvořit pravidelnost s názvy číslic. Pokud zbývá dostatek času, další možnou gradací je nácvik pravidelnosti ve dvojicích. Žáci si vytvoří libovolným způsobem dvojice a samostatně trénují pravidelné počítání ve dvojicích, což si následně navzájem předvedou v kruhu. Na tyto aktivity je třeba si vyhradit 22–25 minut.

Po této náročné části hodiny, při které se žáci museli dlouhodobě soustředit, je vhodné vložit relaxační část. Učitel začne hrát dětem známé lidové písničky na dvě doby

a žáci zpívají a pochodují při tom po třídě. Aktivitu lze zpestřit úkoly navíc, jako například tleskáním nad hlavou, bubnování o břicho či skákáním na jedné noze. Díky zpěvu jednoduchých známých písniček se hlasivky dětí připraví na náročnější výkon. Délku pochodování může učitel upravit podle zájmu žáků, ale v přípravě by si na ni měl vymezit 10 minut.

Druhá fáze hodiny začíná nácvikem písně *Červená, modrá fiala*. Tato píseň sice není v učebnici pro 1. třídu, ze které tato práce vyhází, ale je tam píseň *Utíkej, Káčo*, utíkej, která má stejnou melodii a rytmus. Píseň *Červená, modrá fiala* se do této hodiny hodí především pro svůj text, který je možný propojit s matematikou. Píseň má velký tónový rozsah, díky čemuž je možné ji řadit mezi náročnější lidové písně. Z toho důvodu je u ní vhodnější opět metoda imitace, protože žáci první třídy ještě nezvládají všechny intonační problémy, které jsou v této písni obsaženy. Učitel tedy píseň nejprve zazpívá sám a potom ji učí žáky. Předzpívá vždy čtyři taky a žáci je zopakují. Není potřeba, aby se žáci naučili hned celou píseň, pro tuto hodinu stačí první sloka a pokračovat může třída třeba další hodinu. Během nácviku zpěvu k němu učitel už rovnou připojuje pohyb. *Červená, modrá fiala* (útok do strany s mezikrokem na dvě doby a nazpátek + ukazování na barvy), *kdes ji, má milá, trhala* (trhání okolo – protahování rukou a zad, nohy na místě), *kdes ji, má milá, trhala* (pomalá otočka). Po nácviku písně je vhodné s žáky píseň rozebrat a ujistit se, že žáci rozumí všem slovům. Učitel může žákům klást otázky typu: Jaké barvy se v písni opakovaly? Kdo trhal květiny? Na tuto etapu hodiny by si měl učitel vyhradit 10 minut.

Tuto pohybově náročnou a kolektivně aktivní fázi hodiny je vhodné vystřídat klidnější samostatnou prací. Žáci se posadí do lavic. Učitel má pro ně připravenou sérii gradačních matematických úloh. Každý dostane první úlohu, kdo ji bude mít hotovou, dojde si pro další. Takto postupují, dokud se nedovrší určený čas 10 minut. Poté mohou žáci na tabuli řešit příklady, které jim dělaly problémy, a společně hledat řešení.

Poslední aktivitou tohoto bloku je krokování. Učitel zakreslí na tabuli do řady červené a modré fialy. Každá květina znamená jednu sadu kroků, například Udělej dva kroky vpřed (2 červené fialy) a 3 kroky vpřed (3 modré fialy). Pro ztížení může učitel přidat žluté fialy, které mohou představovat kroky vzad, ale k této variantě se třída dostat nemusí. Učitel i žáci vymýšlí další rytmy a krokují.

Na úplný závěr hodiny si žáci mohou zopakovat říkadlo i první sloku písně.

4.2 Vyučovací blok pro 2. třídu

Druhý blok spojuje předměty hudební výchova a člověk a jeho svět. Jedná se o velmi obsáhlý integrovaný předmět, klíčové učivo tohoto bloku spadá pouze do jedné jeho části – rozmanitosti přírody. Tématem hodiny jsou ptáci a jejich stavba těla, strava a místo života. Toto téma bývá u žáků oblíbené, neboť je to něco známého, s čím se setkávají každý den ve svém běžném životě, ve městech, v lesích, na polích. Pokud chceme docílit toho, aby si žáci něco oblíbili, jednou ze strategií může být spojit to s tématem, které je jim blízké. Navíc ptáci jsou charakterističtí svým zpěvem, což nám tvoří můstek pro spojení těchto dvou oblastí.

Lidových písní o různých druzích ptáků je celkem velké množství. Mnohé z nich jsou zároveň poměrně jednoduché, a proto vhodné i pro žáky mladšího školního věku. Díky tomu je možné v hodině použít více písniček, přičemž se pracuje s předpokladem, že žáci některé z písní už budou znát z první třídy či ze školky. Přesto si pedagog vždycky může přípravu optimalizovat podle své třídy a některou z písní odebrat, přidat či vyměnit podle přání žáků. Pro modelový návrh tohoto bloku byly vybrány nejprve dvě písně: *Žezuličko, kde jsi byla* (Hudební výchova 2 pro 2. ročník) a *Vyletěl holoubek* (Hudební výchova 2 pro 2. ročník) a k tomu tři další známé písně – *Vyletěla holubička* (Hudební výchova 3 pro 3. ročník), *V zahradě na hrušce* (Hudební výchova 1 pro 1. ročník) a *Čížečku, čížečku*.

4.2.1 Příprava

Blok pro 2. třídu je naplánovaný na dvě vyučovací hodiny, tedy 90 minut, a vychází z RVP ZV. Žák při vyučování bude rozvíjet kompetenci k učení formou dozvídání se nových informací, kompetenci sociální a personální při kooperaci ve skupině, kompetenci komunikativní při vyjadřování svých myšlenek a názorů, kompetenci k řešení problémů při hledání podobných znaků ptáků či rozlišování různých částí těla a kompetenci občanskou při uvědomování si environmentálních problémů v souvislosti s péčí o ptáky v zimním období. Cíl hodiny je určen dvojí – jeden z každého předmětu. Žák pozná určeného zástupce ptáků, popíše jeho části těla a zná základní informace o jeho životě. Žák zazpívá intonačně čistě podle svých možností diatonické postupy a ku-ku interval.

Hodinu začíná motivační část, která žáky seznámí s tématem. Učitel pustí ptačí zpěv a žáci dostanou pokyn přesunout se z lavice na koberec do kruhu tak tiše, aby byly slyšet

zvuky, které učitel pouští. Jejich úkolem dále je poznat o jaké zvuky se jedná a vyvodit téma hodiny. Po přesunu začne učitel pokládat otázky, aby zjistil dosavadní znalosti žáků o ptácích. Učitel se může zeptat: Kde se můžeme s ptačím zpěvem sekat? Viděli jste někdy zpívajícího ptáčka? Co mají lidé s ptáky společného? Těmito otázkami si žáci propojí představu ptačího a hudebního zpěvu. Při diskuzi se musí pedagog přizpůsobit dětem a reagovat na jejich odpovědi. Zjistí tím dosavadní znalosti žáků a při dalších diskuzích už může navazovat na jejich prekoncept, se kterým do hodiny vstupují. Tato činnost zabere 3–5 minut.

Další aktivita začíná prací ve skupinách. Žáky je možné rozdělit náhodně zvoleným způsobem nebo podle stálých skupin, ale také je možné využít složitější variantu motivovanou tématem hodiny, např. lístečky s notami, ve kterých bude zapsaný ku-ku interval různými barvami, či pro hudebně vyspělejší žáky v různých tónových výškách. Žáci si najdou čtveřice nebo pětice se stejnou barvou či notovou výškou a vytvoří nové skupiny. Celá aktivita by měla probíhat v úplné tichosti bez mluvení. Učitel potom rozdá každé skupině balíček s popisky i obrázky částí těl různých obratlovců – savců, ryb a ptáků. Úkolem skupiny je poskládat tělo ptáka včetně popisků. Rychlejší skupiny mohou skládat i těla ostatních ukrytých živočichů. Na skupinovou práci by si měl učitel vyhradit přibližně 12 minut.

Po dokončení práce žáci s učitelem obejdou všechny skupiny a navzájem zkontrolují své výtvary. Poté může učitel položit otázku, zda žáci znají zástupce ptáků na obrázku, který poskládali. Aby tato aktivita vytvářela návaznost na téma písně, mělo by se jednat o kukačku. Učitel další sérií otázek zjistí, co o ní žáci vědí, a doplní jejich znalosti. Zeptá se jich, jaký zvuk dělá kukačka, a odkáže žáky na lístečky, kterými si losovali skupiny. Tam mají žáci zapsané v notách své ku-ku intervaly. Žáci se podívají na zápis v notách a zkusí z něj vyvodit co nejvíce informací o kukaččím zpěvu. Stačí, aby určili hodnoty délky not, vytleskali si rytmus a určili, zda budou tóny stoupat či klesat. Po objasnění těchto informací učitel zazpívá jeden ku-ku interval a žáci ho po něm zopakují. Učitel potom hraje různé tóny na klavír a žáci se pokouší od každého tónu interval zazpívat. Nejprve může učitel interval předzpívat, po chvíli už to žáci zvládnou sami. Takový nácvik může fungovat jako rozezpívání. Učitel by se měl postupně po půltónech pohybovat mezi tóny d^2 a e^1 ,

kteřé odpovídají rozsahu dětského hlasu. Po natřénování ku-ku intervalu může přijít na řadu písnička. Učitel žákům prozradí, že kukačka se v nářečích nazývá žežulička, a že se společně písničku o žežuličce naučí. Notový zápis písničky by si měl učitel už předem připravit na tabuli. Odkryje ji žákům a zeptá se, zda písnička obsahuje ku-ku interval, který se naučili. Dále dostanou žáci za úkol určit takt písničky a společně si do vzduchu nakreslí, jak melodie stoupá a klesá. Poté učitel zadá první tón a beze slov si zkusí celá třída najednou zazpívat pětitónový diatonický postup, kterým písnička začíná. Dál už učitel pokračuje metodou imitace, kdy předzpívá čtyři takty písničky a žáci po něm opakují. Po zvládnutí první sloky, nacvičují i druhou. Na celou aktivitu i s nácvičkou písničky by si měl pedagog vyhradit přibližně 25 minut.

Na další činnost se žáci posadí do lavic. Učitel na tabuli promítne několik ptáků – holoubka, kosa a čížka. Žáci se pokusí zástupce ptactva pojmenovat a jejich úkolem bude hledat společné znaky ptáků a zapisovat je do sešitu. Zde opět záleží na úrovni žáků. Učitel může předpřipravit pracovní list, který si žáci vlepí do sešitu, a v něm už jen k obrázkům doplní znaky ptáků. Pokročilé děti, které jsou na tom s psaním dobře, mohou zapisovat výpisky do sešitu samy. Učitel při tom jejich nápady může současně zapisovat i na tabuli. Na vyhledávání společných znaků je třeba si v přípravě vyhradit 10 minut.

Po dokončení zápisů se učitel zeptá, zda žáci znají nějaké písničky o ptácích, může přitom záměrně poukazovat na ptáčky na tabuli. Může si vyslechnout dětské nápady a vybrat z nich vhodné písničky, či rovnou přejít k předem vybraným písničkám. Tuto volnou diskusi je možné vhodně doplnit živou reprodukcí, kdy si učitel vezme svůj hudební nástroj a začne jmenované písničky hrát s předpokladem, že žáci se k němu připojí. Po dozpívání si mohou zopakovat slova písničky *Žežuličko, kde jsi byla*, vysvětlit si o čem se v písni zpívá a zazpívat si ji znovu, například s doprovodem rytmických nástrojů či s nějakým pohybem.

Písničky *Čížekku, čížekku* mohou žáci doprovodit pohybem, který předvádí děj odehrávající se v písni, buď mohou předvádět všichni nebo se žáci střídají uprostřed v kruhu. U písničky *V zahradě na hrušce* je možné využít například hru na tělo či na rytmické nástroje (ozvučná dřívka, bubínek a triangel). Bubínek může udávat vždy první dobu taktu, dřívka mohou hrát pulzaci a triangel hrát na konečná slova veršů *kos* a *nos*. Jednodušší možnou variantou je nakombinovat tleskání a dupání. Třetí vybranou písničkou je *Vyletěla holubička*,

kterou žáci opět můžou doprovázet rytmickými nástroji. Také je možné nechat zde žákům volnost pohybu. Poslední vybranou písní je *Vyletěl holoubek*. Tato píseň není tolik známá, proto je potřeba počítat s variantou, že bude potřeba píseň žáky naučit. Pro její rychlejší nácvik se jako vhodná jeví metoda imitace, nebo může pedagog předvídat a ve svém plánování tuto píseň žáky naučit v předchozích hodinách hudební výchovy a využít tak tento moment pro její zopakování.

Ať už si učitel vybere jakoukoliv variantu, může také využít práci s písní v učebnici hudební výchovy pro 2. ročník, která navazuje na práci s písní *Žezuličko, kde jsi byla*. V této písní se cíleně pracuje se stoupající a klesající melodií, a na základě jejího stoupání žáci poznávají, kdy holoubek vzlétá. Pohyb holoubka mohou ve třídě předvádět. Celkově je tato část hodiny velmi variabilní a je potřeba, aby si ji učitel přizpůsobil podle své třídy a časových možností. Zpěv písní zabere třídě 20–35 minut.

Ve zbývající části hodiny se žáci budou věnovat pracovnímu listu, který obsahuje poznávání různých zástupců ptactva, jejich třídění podle místa života a téma krmení ptáčků v zimě. Pracovní list mohou žáci vyplňovat ve dvojicích či trojicích, aby mohli sdílet své myšlenky a zkušenosti. Navíc spolupráce žáků může jejich práci urychlit. Po vyplnění pracovního listu se celá třída sejde v kruhu. Jeho kontrola proběhne formou diskuze. Učitel postupně pokládá otázky, žáci odpovídají, pokud se odpovědi liší, diskutují a hledají správnou odpověď. Tímto způsobem mají žáci šanci setkat se s vrstevnickým hodnocením, kdy si navzájem porovnávají své práce, v řízené diskusi mohou vyjádřit svůj názor a trénovat uvádění argumentů. V ideálním případě třída hodinu zakončí společnou diskuzí. Pokud by žáci ale nestihli pracovní list vyplnit celý, může ho učitel zadat žákům domů a prodiskutovat informace v něm obsažené na další hodině.

4.3 Vyučovací blok pro 3. třídu

Třetí vyučovací blok spojuje předměty člověk a jeho svět a český jazyk, přičemž jako propojující prvek nám opět poslouží lidová píseň. Klíčové učivo předmětu člověk a jeho svět spadá do 1. období části Lidé a čas. Téma této hodiny může být pro některé žáky velmi náročné. Pojem čas může být pro některé z nich nepředstavitelný a je pro ně těžké se v něm orientovat. Děti žijí přítomností a těžko si uvědomují, že před jejich příchodem na svět bylo něco jiného. Je tedy potřeba u dětí rozvíjet představu minulosti a budoucnosti pomalu

a s rozmyslem. Učitel by si měl dát především práci s vnímáním a uvědomováním si rozdílu života v minulosti a současnosti. Takové hodiny může například stavět na vyprávění maminek, babiček a dědečků, od kterých se žáci mohou dozvědět více zajímavých informací než z učebnice. Tématem tohoto vyučovacího bloku bude průběh roku, to znamená, jak lidé pracovali, jaké slavili svátky a jaké dodržovali tradice, což pomůže si rozdíl mezi současností a minulostí uvědomit. Téma propojíme s českým jazykem, kdy se žáci seznámí se slovy pocházejícími z různých nářečí a se slovy zastaralými.

Celá hodina opět staví na lidových písních. Tentokrát je žáci dostanou na začátku, musí se v nich zorientovat a vycházet z nich po celý zbytek hodiny. Ve třetí třídě už je možné zvolit více písní. Při této hodině se využívají texty sedmnácti písní, z nichž pro druhou část výukového bloku byly vybrány čtyři, aby je žáci zpívali. Jsou to: *Ach synku, synku* (Hudební výchova 3 pro 3. ročník), *Veselé vánoční hody* (Hudební výchova 3 pro 3. ročník), *Šel zahradník* (v učebnici není, ale můžeme předpokládat, že ji většina žáků bude znát z předchozích let či z mateřské školy) a poslední píseň *Ještě dnes* se žáci nově naučí.

4.3.1 Příprava

Vyučovací blok je naplánován na dvě vyučovací hodiny, tedy 90 minut. Stejně jako ostatní vyučovací jednotky vychází z očekávaných výstupů i klíčových kompetencí RVP ZV. Během této hodiny budou žáci rozvíjet především kompetence k řešení problémů při plnění úkolů, kompetenci k učení při dozvídání se nových informací, kompetence sociální a personální při práci ve skupinách a kompetenci komunikativní při diskuzi v kruhu i ve skupině. Hodina má dva cíle, které spolu úzce souvisí. Žák porovná průběh roku v minulosti a v současnosti. Žák rozpozná v textu slova pocházející z nářečí a slova zastaralá, což je cíl spadající do češtinářské oblasti.

Na první aktivitu je třeba si v přípravě vyhradit přibližně 10 minut. Čas nelze úplně odhadnout, záleží na charakteru třídy. Hodina začíná v lavicích. Učitel se může ptát, kolik má rok měsíců, kolik má dní, jak bychom mohli rok rozdělit. Poté udělá na tabuli velké kolo a společně s žáky do něj začne zakreslovat základní události roku, které žáci vnímají (např. prázdniny, narozeniny, Vánoce, Velikonoce). Po rekapitulaci kola učitel musí žáky motivovat do další aktivity, získat je pro cestu do minulosti.

Na řadu nyní přichází motivační část, která slouží také k aktivizaci žáků. Učitel vysvětlí, že je čeká cesta do minulosti. Musí si představit, jako by se vraceli v čase a kolem nich probíhal čas rychlostí blesku, tak se musí i pohybovat. Tuto motivaci podpoří učitel puštěním skladby *Let čmeláka* od Nikolaje Rimského-Korsakova. V tuto chvíli není pro hodinu klíčové žákům skladbu představovat, či ji nějak komentovat, skladba svým charakterem poslouží jako motivace. Avšak pokud už učitel při hudební výchově tuto skladbu s žáky poslouchal, může se po poslechu zeptat, zda si na skladbu vzpomínají. Žáci v čele s učitelem tedy při poslechu poletují po třídě. Pokud by se učiteli zdálo, že už pohyb a hlasitost přesahuje, může začít hudbu postupně ztlumovat a poslech ukončit dříve. Jinak by měl ke konci poslechu začít zpomalovat a usednout na koberec, tak aby ihned po skončení skladby mohla třída dál pokračovat v hodině. Tato aktivita zabere 3–4 minuty.

Po přesunu přivítá učitel žáky v minulosti a začne skupinová práce. Žáci si vylosují lísteček a hledají další členy třídy se stejným symbolem či nápisem, s nimiž vytvoří skupinu. V tomto případě je možné zvolit tematické názvy jako jaro, léto, podzim, zima, či symboly, které roční období zobrazují, například květina, slunce, padající list a vločka. U rozdělování na skupiny je vždy důležité udat pevná pravidla, aby ve třídě nepropukl chaos (např. aktivita proběhne bez mluvení, každý se bude pohybovat rychlostí želvy, aj.). Po rozdělení do skupin učitel vysvětlí práci. Ve třídě je rozmístěno 5 stanovišť, na každém z nich je dost materiálů pro všechny skupiny, tudíž nevadí, když se k jednomu stanovišti dostane více skupin najednou. Na první stanovišti jsou připravené texty různých lidových písní. Od některých jen první sloka, některé jsou celé, zaleží podle obsahu textu písně. Úkolem žáků je si písně přečíst a roztřídit je podle kritéria, v jakém období roku jsou aktuální, a zapsat si k nim měsíc nebo alespoň roční období.

Písně:

- 1) Den přeslavný
- 2) My tři králové
- 3) Bude zima, bude mráz
- 4) Jemine, domine
- 5) Ještě dnes
- 6) Šel zahradník
- 7) Pod naším okýnkem

- 8) Žalo děvče
- 9) Na tý louce zelený
- 10) Andulko šafářova
- 11) Ach, synku, synku
- 12) Měla babka čtyři jabka
- 13) To je zlaté posvícení
- 14) Už ty pilky dořezaly
- 15) Kráčí Mikuláš
- 16) Zelená se chvojka
- 17) Veselé vánoční hody

Na druhém stanovišti dostane skupina 10 názvů různých povolání. Jejich úkolem je přiřadit každé povolání k jedné z písní a posoudit, jestli tato profese ještě existuje, nebo zda některá z nich už zanikla.

Povolání:

- 1) Pastýřka/pastevec
- 2) Ponocný
- 3) Oráč
- 4) Zahradník
- 5) Myslivec
- 6) Trhovec/prodavač na trhu
- 7) Řezník
- 8) Dřevorubec
- 9) Kuchař
- 10) Šafář

Na třetím stanovišti dostanou žáci krátké články o různých svátcích a tradicích. Jejich úkol je, co nejvíc z nich přiřadit k jednotlivým písničkám.

Témata článků:

- 1) Nový rok
 - 1.1. je významné datum, kdy lidé podle Gregoriánského kalendáře oslavují příchod nového roku. Oslavy obvykle začínají už v podvečer 31. prosince

na rozloučení se starým rokem. Lidé si posílají novoroční přání a uzavírají novoroční předsevzetí.

1) Tři králové

- Den, kdy chodí tři králové, tedy 6.1., je dvanáctý den po Štědrém večeru a zároveň vyvrcholení celých Vánoc. Svátek tří králů upomíná narození Ježíše Krista, který se zjevuje celému světu, a mudrcové mu z velké dálky nesou do Betléma dary – zlato, kadidlo a myrhu. Označení Tři králové se objevilo, až později v 6. století. Nyní krále známe pod jmény Kašpar, Melichar a Baltazar.

2) Masopust

- Masopust je slavnostní období mezi Vánocemi a postní dobou. Začíná 6. ledna příchodem Tří králů a končí popeleční středou, avšak slaví se jako třídní svátek právě před popeleční středou. V neděli se rodina sejde k obědu a pokračuje na celovečerní veselici. I pondělí probíhá ve znaku veselí a tance, ale zábava vyvrcholí v úterý, kdy si všichni připraví masky, obchází jednotlivá stavení a provádí různé taškařice.

3) Vynášení smrti

- Vynášení smrti je západoslovanský lidový zvyk, který je spojován s vítáním jara. Hlavní rituál se koná dva týdny před Velikonocemi na Smrtnou neděli, kdy lidé vytvoří Mařenu, Moranu či Smrtku, obléknou ji do ženských šatů a ozdobí stuhami. Poté ji za zpěvu písní hodí do vody, zakopou do země nebo spálí, čímž vyženou zimu a přivítají jaro.

4) Čarodějnice

- Kouzelný lidový zvyk pálení čarodějnic nebo také filipojakubská noc probíhá v noci z 30. dubna na 1. května. Původně pochází se Skandinávie a je spojován s gaelským svátkem Beltain.

5) Svatojánská noc

- Svatojánská noc je lidový svátek, který se slaví 23. června. Navazuje na oslavy letního slunovratu. Jeho typickým znakem jsou svatojánské ohně pálené na kopcích. V některých částech Evropy se z kopců pouští hořící kola a sudy, které symbolizují cestu Slunce.

6) Dožínky

- Dožínky jsou lidový svátek sklizně slavený na konci žní, který se slaví na konci léta. Podobnými svátky je například vinobraní, dočesná, konopnická nebo dokopná.

7) Posvícení

- Posvícení se původně slavilo ve výroční den posvěcení nejbližšího kostela. Typickými znaky jsou posvícenské koláče, místní speciality, taneční zábavy a průvody s maskami.

8) Dušičky

- Vzpomínka na všechny zesnulé, či památka zesnulých je označení svátku Dušičky. Svátek pochází od Keltů, kteří slavili v noci z 31. října na 1. listopadu konec léta a nový rok, kdy se duše zesnulých vracely domů a příbuzní je naváděli svítilnami z řep. Teprve později se v Evropě začaly dušičky slavit 2. listopadu, tak jak je známe dnes.

9) Advent

- Advent je doba rozjímání a dobrosrdečnosti, duševní příprava na Vánoce a radostné čekání na příchod Spasitele. Délka adventu je vymezena čtyřmi adventními nedělemi, přičemž poslední z nich předchází narození Páně. Tradičním symbolem je adventní věnec, na kterém se každou neděli zapaluje jedna svíčka.

Na čtvrtém stanovišti mají žáci za úkol vyhledat v člancích i písničkách slova zastaralá a slova pocházející z nářečí a zapsat si je. Na pátém stanovišti si žáci vezmou čtvrtku s názvem jejich skupiny a mají za úkol z ní vystříhnout čtvrt roku (jednu čtvrtinu kruhu). Jelikož je stanovišť pět, žáci by na aktivitu měli dostat 25 minut.

Po dlouhé skupinové práci je na řadě hodnocení a rozuzlení této aktivity, které proběhne formou prezentování práce a diskuze v kruhu. Učitel postupně pokládá otázky typu: Našli jste slova, kterým jste nerozuměli? Našli jste slova z nářečí nebo zastaralá? Jak jste je poznali? Co to je nářečí? Podařilo se vám poskládat písničky podle průběhu roku? Jaké jste k nim přiřadili texty? Jaká povolání jste vyhodnotili jako aktuální a která ne? Navrhované otázky mají sloužit jako nápověda pro případného realizátora a jejich sled určitě není závazný. Role učitele a jeho znalost třídy je zde významná, neboť na žáky

musí reagovat a nechat jim prostor pro diskuzi a vzájemné hodnocení. Cílem diskuze je přiřadit správně písně do průběhu roku a spojit je se svátky a tradicemi.

Výuka pokračuje dalším krokem, ve kterém z každého ročního období učitel vybere jednu píseň: jaro – *Ještě dnes*, léto – *Šel zahradník*, podzim – *Ach, synku, synku*, zima – *Veselé vánoční hody*. Všechny písně si se třídou postupně zazpívá. Měl by postupovat od té nejsnadnější, aby se hlasivky připravily na větší výkon, první píseň tedy bude fungovat jako jakési rozezpívání. Jako nejsnazší se jeví píseň *Šel zahradník*. Můžeme předpokládat, že tuto píseň už budou žáci znát, tudíž stačí, aby ji učitel jednou předzpíval a potom už rovnou mohou zpívat všichni dohromady. Při druhém opakování může učitel jako zpestření rozdělit žáky na dvě skupiny. Skupina, na kterou učitel ukáže, zpívá, druhá skupina mlčí, v jakékoliv části písně, s výjimkou dokončeného taktu, učitel ukáže na druhou skupinu a ta musí bez přerušení písně pokračovat. Tímto způsobem učitel skupiny střídá a trénuje tím jejich postřeh i hudební dovednosti. Jako druhá píseň v pořadí je navrhována *Ach, synku, synku*, kterou žáci budou také pravděpodobně znát, navíc v ní převažují stupnicové chody a nevyskytují se v ní obtížnější intonační problémy. Žáci tuto píseň pravděpodobně už budou umět, jelikož je v učebnici pro 3. třídu, ale pokud by ji většina třídy neznala, může učitel postupovat metodou imitace. Opět je možné využít rozdělení na tři skupiny a samotným textem nabízené rozdělení. Podle textu písně první sloku zpívá maminka, druhou sloku synek a třetí sloku tatíček, tudíž se každá skupina naučí jednu sloku a navzájem si je zazpívají. V případě časového skluzu v tomto výukovém bloku je možné práci urychlit a zvolit rovnou interpretaci dle rozdělení na skupiny bez vzájemného učení. Jako třetí píseň je vhodné zvolit méně známou *Ještě dnes*, která má náročný rytmus, jenž střídá dvoučtvrt'ový a tříčtvrt'ový takt. Pro žáky pravděpodobně bude náročnější se jí naučit, avšak díky tomu, že je jiná, by pro ně mohla být zajímavá. U této písně se jako snazší metoda učení jeví začít u rytmu, učitel například může využít rytmické slabiky. V případě, že je žáci neznají, mohou se naučit říkat slova rytmicky správně, zatímco učitel vytleskává pulzaci. Teprve po zvládnutí rytmické části může učitel přidat melodii. Poslední písní je vánoční koleda *Veselé vánoční hody*, ale vzhledem k časové náročnosti hodiny si zde učitel může vybrat koledu, kterou už žáci znají a zpívali ji o Vánocích. Na tuto aktivitu by si měl učitel vyhradit přibližně 15–20 minut, záleží zde na charakteru třídy.

Společný zpěv vystřídá opět skupinová práce. Žáci se spojí do čtyř původních skupin

a každá si vybere jednu ze čtyř písní. Zadaným úkolem bude vymyslet k písni doprovod pomocí hry na tělo. Skupiny na tento úkol dostanou čas 5 minut. Podmínkou zadání je, že doprovod musí umět celá skupina. Po pětiminutovém limitu postupně skupiny předstoupí před třídu a předvedou svůj rytmický doprovod. Při dobré koordinaci třídy by měla aktivita zabrat 10 minut.

Závěrečná část celého vyučovacího bloku proběhne opět v kruhu. Učitel se zeptá žáků, co se v dnešní hodině dozvěděli a z jakého informačního zdroje čerpali. Dále diskuzi posune k lidovým písním. Jak je možné, že jsme se z nich dozvěděli tolik informací? Jak se liší rok, který jsme si nakreslili na začátku hodiny, a rok, který jsme poskládali během hodiny? Pokud do konce hodiny zbyde pár minut, může si třída odhlasovat nejhezčí písničku hodiny a ještě jednou si ji zazpívat.

4.4 Vyučovací blok pro 4. třídu

Čtvrtý vyučovací blok je zaměřený na předměty vlastivěda a hudební výchova, které tematicky propojí lidová píseň. Téma hodiny je zaměřené na zeměpisnou část vlastivědy kraje České republiky. Ve 4. třídě je pro žáky klíčové učivo Česká republika dlouhodobým tématem na několik měsíců. Aby u žáků učitel udržel zájem o toto téma, měl by využívat různorodé metody, zařazovat tematické dny a projekty, snažit se u dětí vzbudit zájem o krásy naší země. Základním prvkem počáteční motivace je stavět na zkušenostech dětí a dál je podněcovat k samostatnému objevování a zkoumání. Na tomto konceptu je postavena i tato hodina.

Lidové písně pocházejí z různých koutů české země, zpívají o velkém množství měst, památek či jiných míst. V této přípravě se žáci naučí čtyři písně, přičemž každá z nich se váže k jednomu kraji České republiky. První písní je *Kdyby byl Bavorov* (Jihočeský kraj), druhou písní je *Okolo Frýdu cestička* (Moravskoslezský kraj), třetí písní je *Takto v Rokycanech* (Plzeňský kraj) a čtvrtou písní je *U starej Břeclavi* (Jihomoravský kraj). Spojení lidové písně s tématem je u třech písní doplněno nácvikem vícehlasého zpěvu.

4.4.1 Příprava

Vyučovací blok je rozvržen na dvě vyučovací hodiny, tedy 90 minut. Vychází z očekávaných výstupů RVP ZV 2. období 1. stupně. Žák bude při vyučování rozvíjet kompetenci k učení při získávání a předávání nových informací, kompetenci sociální

a komunikativní při spolupráci ve skupině, prezentaci své práce a vyjadřování se v diskuzi a kompetenci k řešení problémů při tvoření kvízu či organizaci práce. Hodina má dva cíle, z nichž první spadá do zeměpisné části vlastivědy a druhý do hudební výchovy. Žák umístí města do správných krajů, uvede základní informace o kraji a sdílí zkušenosti z vlastních cest. Vyzkouší si různé druhy dvojhlasu, pokusí se je zazpívat intonačně čistě a rytmicky přesně.

Úvod hodiny začne v lavicích. Učitel na tabuli připraví mapu České republiky a začne s žáky opakovat učivo z minulých hodin. Záleží na něm, jakou zvolí metodu, např. pracovní list, myšlenková mapa, ústní zkoušení či brainstorming. V rámci evokační části hodiny by učitel měl třídu dovést k určení světových stran, rozdělení České republiky na čtrnáct krajů, zaznamenání krajských měst a vyhledání města školy a bydliště v předkládané mapě. Jednou ze strategií může být postupovat od nejbližšího místa. To znamená, že žáci najdou místo školy, poté místo bydliště, určí, ve kterém kraji se nachází a které město je krajské. Dále žáci postupují po sousedících krajích a určují jejich krajská města. Tímto způsobem pokračují a přidávají další informace, až si budou moci udělat základní přehled o ČR jako celku a zopakovat si o ní základní obecné informace. Úvodní část hodiny zabere přibližně 7 minut.

Druhá aktivita začíná tím, že učitel rozmístí po třídě čtyři váčky, v nichž jsou ukryté indicie ke čtyřem krajům ČR. Žáci dostanou zadání, že mají vyluštit, jaké kraje se ve váčkách skrývají, za co nejkratší možný čas. Je vhodné nastavit již na začátku podmínky této aktivity, musí se na ní podílet všichni a musí probíhat v přiměřené tichosti. Tím instrukce končí a je na žácích, aby si aktivitu sami zorganizovali. V této chvíli se učitel přesune do role pozorovatele a snaží se sledovat, jak jeho třída funguje. Jako ideální řešení se nabízí rozdělení třídy na čtyři skupiny podle počtu indicií. Ve třídě by se měla ujmout slova alespoň jedna vůdčí osobnost, která buď rozhodne o postupu, nebo si vyslechne nápady třídy a hlasováním se rozhodne, jakým způsobem budou žáci dále pracovat. Pokud by byl ve třídě velký hluk, může učitel navrhnout řešení, že by jeden ze žáků dostal roli „hlukoměru“, to znamená, že by chodil po třídě a upozorňoval žáky, že dělají příliš velký hluk. Po vyluštění indicií si třída sedne do kruhu a učitel položí několik reflektivních otázek k organizaci aktivity. Jak se vám podařilo domluvit? Kdo byl hlavním organizátorem? Je tu někdo, kdo by se rád ujal vedení, ale nepovedlo se mu to? Co byste příště měli udělat jinak či lépe? Na celou aktivitu bude potřeba přibližně 10–13 minut.

Indicie:

Jihočeský kraj

1. zavařovací sklenička s vodou a pískem (rybníky)
2. malý globus (rybník Svět)
3. červená růže na bílém pozadí (znak Rožmberků)
4. kapr
5. kulajda (Jihočeská)

Moravskoslezský kraj

1. kraj
2. znak horníků/kousek černého uhlí
3. melodie písničky *Beskyde, Beskyde* v notách
4. velký koláč (frgál)
5. černá a bílo-červená orlice

Plzeňský kraj

1. velbloud (znak plzeňského kraje)
2. rotunda sv. Petra
3. lesy (vysoká lesnatost až 39 %)
4. stříbro
5. pivo (Plzeňský Prazdroj)

Jihomoravský kraj

1. kolo (oblíbená destinace pro cyklisty)
2. vinná réva
3. brněnský orloj
4. nakládané okurky (znojemské)
5. Lednice (zámek)

Na tuto aktivitu navazuje časově náročnější skupinová práce, kterou můžeme považovat za hlavní práci celého vyučovacího bloku. Zatímco žáci sedí v kruhu, učitel rozmístí váčky s kraji po třídě a ke stanovištím přidá ještě další pomůcky, poté žákům vysvětlí zadání. Každý se nyní rozhodne, jaký z krajů už někdy navštívil, a k tomu kraji se přiřadí. Ti, co navštívili více zmíněných krajů, počkají, kde bude místo. Pokud je ve třídě

někdo, kdo nenavštívil žádný z krajů, přiřadí se tam, kde bude volno. Úkolem každé takto vzniklé skupiny je vypracovat plakát obsahující základní informace o kraji, který si vybrali, a nasdílet si vzájemně své zkušenosti a zážitky z cest do onoho kraje. Třetím úkolem je naučit se přiloženou píseň spolu s předurčenou hudební činností. K dispozici mají skupiny učebnice a tablety na vyhledávání informací, samozřejmě záleží na technickém vybavení školy. Na všechny tři úkoly skupiny dostanou 24 minut. Učitel během práce prochází mezi skupinami a pomáhá jim s hudební částí práce.

Hudební úkoly:

1. Píseň *Kdyby byl Bavorov*

Na tomto stanovišti se žáci seznámí s lidovým dvojhlasem, který je postavený na paralelních terciích. Žáci se naučí zpívat druhý hlas písně *Kdyby byl Bavorov* metodou imitace. Můžeme předpokládat, že první hlas písně už budou z předchozích let znát, přesto budou mít k dispozici notový zápis písně s textem, který jim může při nácvičku pomoci. Záleží na hudební vyspělosti skupiny, jestli se zvládne píseň rovnou naučit dvojhlasně, či zůstane pouze u nácvičku druhého hlasu a dvojhlas vyzkouší až s celou třídou v další části hodiny.

2. Píseň *Okolo Frýdku cestička*

Na tomto stanovišti se skupina seznámí s prodlevou, což je držení zpěvného tónu pod či nad melodií. Žáci si nejprve naučí celou píseň metodou imitace, přičemž opět předpokládáme, že už ji znají z předchozích let. Potom se s pomocí učitele zaměří na nácvičku prodlevy. Žáci dostanou k dispozici notový zápis s textem. Opět záleží na hudebních dovednostech skupiny, zda zvládne nacvičit rovnou celý dvojhlas, či zda zůstane pouze u nácvičku prodlevy a dvojhlas vyzkouší až s celou třídou.

3. Píseň *Takto v Rokycanech*

Toto je jediné stanoviště, na kterém se žáci neseznámí s dvojhlasem, ale s tancem menuet. Žáci se naučí úplně novou píseň pomocí imitace s učitelem. Potom jim učitel dá nahrávku tance (případně tanec předvede) a žáci mají za úkol ho nacvičit.

4. Píseň *U starej Břeclavi*

Na tomto stanovišti se žáci seznámí s kánonem, což je speciální typ vícehlasu, při kterém zpěváci zpívají stejnou melodii, ale začínají postupně po stejných časových úsecích. Žáci se nejprve naučí celou píseň pomocí imitace. Dále už je jejich úkol nacvičit

píseň jako kánon. Pro tuto chvíli bude stačit, když se skupina rozdělí na dvě části a naučí se kánon zazpívat. Pokud je ale třída hudebně vyspělá, můžeme v další části hodiny zkusit zazpívat kánon ve třech skupinách.

Po skončení časového limitu si učitel svolá žáky zpět do kruhu a rozdá nové úkoly. Žáci se přemístí na stanoviště kraje, ve kterém zatím nebyli, ale rádi by ho ve skutečném životě navštívili. Tentokrát má skupina za úkol doplnit informace do plakátu po předchozí skupině a vytvořit vědomostní kvíz pro žáky, kteří se na stanoviště daného kraje nedostali. Na stanovišti zůstává stejný hudební úkol, který zde měla předchozí skupina. Doporučený časový limit je znovu 24 minut, během tohoto času učitel obchází skupiny a pomáhá jim nacvičit jednotlivé písně i s dvojhlasy.

Po vypršení časového limitu svolá učitel žáky na koberec tak, aby si sedli do tvaru hlediště (půlkruh). Žáci, kteří se podíleli na tvorbě plakátu daného kraje, ho společnými silami odprezentují. Poté předvedou nacvičenou píseň třídě. Pokud by při těchto aktivitách byl dostatek času, může se zbytek třídy ke zpěvu skupiny přidat a natrénovat píseň společně, nebo si třída po prezentacích může vybrat pouze jednu z písní a tu se naučit zpívat ve dvojhlasu. Vytvořené kvízy učitel nakopíruje a rozdá je žákům za domácí úkol. Na celou prezentaci krajů i se zpěvem písní by si měl učitel v přípravě vyhradit přibližně 20 minut.

Závěrečnou aktivitou hodiny by měla být reflexe. Žáci se během hodiny setkali s velkým množstvím informací, které je potřeba nějakým způsobem zorganizovat. První možností je udělat slovní reflexi, kdy každý žák dokončí větu *V dnešní hodině jsem se naučil...*, přičemž odpovědi se nesmí opakovat. Při této aktivitě si žáci musí vzájemně naslouchat, což je pro ně přínosné, ale tato činnost zabere velké množství času. Druhou variantou je odpověď zapsat na papír a odevzdat učiteli, čímž se žáci vzájemně neobohatí, ale učitel tak získá důležitou zpětnou vazbu k proběhlé hodině. Záleží na preferencích pedagoga, která reflexe mu přijde v danou chvíli užitečnější.

4.5 Vyučovací blok po 5. třídu

Pátý vyučovací blok, v jehož centru stojí lidová píseň, spojuje předměty český jazyk a hudební výchova. Tématem hodiny společným pro oba předměty jsou emoce v písních. Emoce jsou náročné abstraktní téma, které už by žáci pátého ročníku mohli zvládnout nebo se o to alespoň pokusit. Lidové písně obsahují velké množství emocí, pocitů a nálad,

kteřé ale často bývají před žáky skřity. Mnohdy záleží na provedení učitele a na tom, jakým způsobem píseň žákům představí a zda v hodinách klade důraz na správný přednes. Žáci pátých tříd se dostávají do období, kdy se před svými vrstevníky stydí projevat, tudíž by na správný přednes měl učitel dávat větší důraz. Díky této hodině by si žáci měli uvědomit, jak jsou emoce v písniích důležité, jakou v nich mají funkci. Můžeme předpokládat, že když žáci přemůžou stud před ostatními spolužáky a píseň zaspívají se správným výrazem, píseň je budou více bavit, budou jim více rozumět a spíše si je oblíbí. Na porozumění textu píseň se zaměříme v části hodiny orientované na český jazyk.

V tomto vyučovací blok se pracuje pouze se dvěma lidovými písniemi a předpokládá se, že pro většinu žáků budou obě píseň úplně nové. První zvolená píseň je *Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku*, která pochází z Čech a vyjadřuje pozitivní emoce. Dřouhou zvolenou písni, tentokrát moravskou, je *A vy, páni muzikanti*, ve které žáci objeví různorodou škálu emocí. Obě píseň jsou součástí učebnice hudební výchovy pro 5. ročník nakladatelství SPN.

4.5.1 Příprava

Vyučovací blok je naplánovaný na dvě vyučovací hodiny, tedy 90 minut, a vychází z očekávaných výstupů RVP ZV. Během hodiny bude žák rozvíjet kompetenci k učení při rozboru textů, kompetenci k řešení problémů při porovnávání písni a vyhledávání emocí a kompetenci personální a komunikativní při výrazovém projevu. Hodina má dva cíle, které jsou na sobě závislé. První cíl předpokládá, že žák zaspívá píseň procítěně s očekávaným výrazem. Dřouhým navazujícím cílem je skutečnost, že žák rozumí přečtenému textu a na jeho základě sestaví osnovu a dokončí vyprávění.

Hodina začíná krátkou rozvíčkou a protažením těla. Učitel žákům pokyne, aby si stoupli vedle lavic či do kruhu. Žáci opakují cviky po učiteli. Nejprve krouží rameny, vytahují ruce nahoru, jako když trhají jablka ze stromu. Poté učitel úplně uvolní ramena, svěsí je a spustí dolní čelist. Začne hýbat tělem, nejlépe přidá i zvuky *á, ó* či *é*. Můžeme očekávat, že se žáci začnou smát, učitel se je musí snažit udržet v režimu soustřední, zároveň by se ale činnost neměla stát nepříjemnou. Během uvolněného držení těla se učitel přesune ke klavíru a začne jednoduchým rozezpíváním od pátého stupně k prvnímu a střídá slabiky *já, jé, jí, jó, jú*. Poté se žáci srovnají do pěveckého držení těla a učitel pokračuje v libovolném rozezpívání. Vzhledem k tomu, že první písnička začíná osmým stupněm, měl by učitel vést

rozezpívání od shora dolů, aby si žáci natrénovali měkký hlasový počátek na vysokém tónu. Vhodnou přípravou může být například přivonění ke květině, zadržení dechu a výdech se slabikou *je* nebo házení tónů se slabikou *bom*. Hlasová rozcvička by měla trvat přibližně 5–7 minut.

Po náležitém rozezpívání se může třída naučit první píseň *Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku* metodou imitace. Učitel by zpočátku neměl dávat důraz na výraz písně, aby žáci v pozdější fázi hodiny zažili silnější kontrast (AHA efekt). Předzpívá čtyři takty, žáci je zopakují. Tímto způsobem se naučí celou píseň, která má pouze jednu sloku. Nácvič písně zabere maximálně 5 minut.

Po nácvič písně se třída začne věnovat jejímu rozboru. Žáci mohou použít učebnice, nebo dostanou od učitele nakopírovaný notový zápis písně i s textem. Prvotní hudební analýza písně by měla stát na základních otázkách typu: V jakém je píseň taktu? V jaké je tónině? Co je zajímavé na její melodii? Dále se rozbor zabývá jejím významem. Žáci si ještě jednou přečtou text a jejich úkolem je zapsat dvěma větami, o čem se v písni zpívá, a odpovědět na několik otázek: Do jakého žánru bychom mohli píseň zařadit? Jaké emoce, pocity, nálady z písně cítíme? Pokud je potřeba, učitel vysvětlí, co to jsou emoce. Poté žáci společně zapisují své nápady na tabuli. Dalším krokem je píseň zazpívat znovu a tentokrát se v ní pokusit emoce vyjádřit. V tuto chvíli se učitel musí stát vzorem a píseň zazpívat velmi přesvědčivě. Žákům mohou pomoci gesta rukou či trénování výrazů. Pokud to časový plán dovolí, může učitel nechat chvíli třídu nacvičovat ve dvojicích. Nakonec si třída píseň zazpívá společně. V tuto chvíli je důležitý hlavně přednes, výraz a správné nasazení prvních tónů než čistý zpěv bez intonačních chyb. Na rozbor a druhý zpěv písně by si měl učitel vyhradit 15–20 minut.

Navazující činnost tvoří krátká hra na emoce. Žáci si vylosují lístečky s emocemi, které musí ztvárnit pomocí gesta, výrazu a jednoho zvuku. Učitel dá žákům minutu na nácvič, poté každý svou emoci postupně předvádí a třída hádá, jakou emoci spolužák tvoří. Pokud chce učitel vnést do aktivity možnost volby, může místo lístečků využít pocity napsané na tabuli z úvodu hodiny. Celá hra zabere 5–8 minut, záleží, jak rychle budou žáci reagovat a jak jim půjde hádání předváděných emocí.

V další části hodiny se třída zaměří na druhou píseň *A vy, páni muzikanti*. Nejdříve se začne rozboř písně. Žáci se posadí do lavic a každý dostane notový zápis písně s textem

se všemi pěti slokami, budou moci spolupracovat se svým sousedem v lavici. Úkolem každé dvojice je přečíst si text, podtrhat slova, kterým nerozumí, a odpovědět na několik otázek. O čem píseň vypráví? Jaké emoce, pocity a nálady vyzařuje? Po pěti minutách si učitel svolá žáky na koberec, vysvětlí jim neznámá slova a dvojice přečtou své odpovědi. Nakonec zkusí porovnat emoce této písně s emocemi písně *Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku*. Pokud žáci textu písně porozuměli, budou k ní přiřazovat i správné pocity. Celý rozbor písně by měl trvat přibližně 15 minut.

Vzhledem k tomu, že skrze interpretaci už žáci zvládli poznat emocionální záměry písně, můžou ji rovnou nacvičit se správným výrazem. Učitel naučí žáky píseň pomocí imitace s důrazem na charakter a výraz. Celá píseň se skládá z pěti slok, proto může nácvik trvat přibližně 10 minut.

Poslední velkou aktivitou tohoto bloku je samostatná práce. Žáci se usadí do lavic a učitel jim rozdá začátek krátkého vyprávění. Úkolem žáků je sestavit osnovu podle textu písně *A vy, páni muzikanti* a vyprávění dokončit. Žáci si musí text písně převést do příběhu a zapsat ho ve třetí osobě. Tato činnost ověří, kdo doopravdy textu rozumí. Na sestavení osnovy a dokončení vyprávění by žáci měli dostat 20 minut.

Vyprávění:

V jedné malé vesničce se každý měsíc koná velká zábava. Přijdou úplně všichni vesničané, napečou a navaří spoustu dobrého jídla a celou noc se baví, hodují a hlavně tancují. Pokaždé si totiž pozvou muzikanty.

Muzikanti už už chtějí začít hrát, když v tom vstoupí do sálu mlynářova dcera, nejhezčí dívka z vesnice, a spustí ...

Ten, kdo bude mít vyprávění dopsané, přesune se z lavice na koberec. Až bude na koberci většina třídy (nebo po vypršení časového limitu), dostanou žáci možnost svá vyprávění přečíst spolužákům. Ostatní mají ještě prostor své vyprávění dokončit. Na čtení by si měl učitel vyhradit přibližně 7 minut, avšak pokud nebude v závěru hodiny zbývat dostatek času, může pedagog tuto část hodiny vynechat, slohy si vybrat a reflexi k nim žákům poskytnout na další hodině českého jazyka.

Na co si ale učitel musí bezpodmínečně vyhradit čas, je závěrečná reflexe, která je v tomto vyučovacím bloku velmi důležitá. Umožní žákům ohlédnout se za celou hodinou,

shrnut ji a uzavřít. Reflexe může být postavena na dvou otázkách, které učitel položí a žáci na ně budou odpovídat samostatně. Jakou funkci mají emoce v písních? Proč bychom si měli dát záležet na našem výrazu při zpěvu? Po vyslovení otázek pošle učitel kruhem žáků míček, kdo ho má v ruce, může se k tématu volně vyjádřit. Na takovýto druh reflexe je potřeba vyhradit si alespoň 8 minut. Pokud by zbylo ještě pár minut do konce hodiny, třída si může vybrat jednu z písní, kterou si ještě jednou společně zazpívá.

Závěr

Cílem této práce je zařadit lidovou píseň do běžné výuky i nad rámec předmětu hudební výchovy, ukázat způsob, jakým mohou žáci pracovat s lidovými písněmi přirozeně v rámci různých předmětů a jak podpořit oblibu lidových písní u dětí. K naplnění cíle bylo potřeba pojednat o lidových písních a jejich využívání ve školách, rozebrat výběr lidových písních v učebnicích nakladatelství SPN a zároveň je uspořádat do kategorií podle intonačních problémů, hudebních činností či témat. Aby mohla být plně pochopena praktická část práce, tedy návrhy vyučovacích bloků, bylo nutné vymezit a analyzovat pojem integrace. Poté už bylo možné zaměřit se na tematickou výuku a představit vzdělávací oblasti, jež provází navržené vyučovací hodiny.

Cíl se podařilo naplnit formou návrhu pěti vyučovacích bloků, které zapojují lidové písně do různých témat a aktivit přirozenou formou a zároveň netradičním způsobem. Každá příprava je jiná a originální, vystavěna mimo jiné na teoretických znalostech popsanych v první části práce. Mění se v nich spojení předmětů, téma hodin a volba aktivit. Lidové písně mají v přípravách různé funkce, v některých přípravách jsou spíše spojovacím prvkem tématu s učivem (příprava pro 2., 4., třídu), v některých se staly východiskem pro celou hodinu i cenným zdrojem informací (příprava pro 1., 3., 5. třídu).

Součástí čtvrté kapitoly měla být také realizace vyučovacích hodin, která byla znemožněna epidemiologickými opatřeními. Přesto přípravy přinesly několik poznatků. V přípravách jsou spojené dva vyučovací předměty, je možné předpokládat, že 90 minut, tedy dvě vyučovací hodiny, budou představovat dostatečný časový prostor na jejich plnou realizaci. Pokud mají být hodiny smysluplně realizované se všemi náležitostmi, stává se tento limit hraničním. Přípravy jsou nabitě aktivitami a může se stát, že v některých třídách na jejich realizaci bude potřeba více času. Naštěstí na prvním stupni mají učitelé díky vyučování většiny předmětů v jedné třídě větší volnost a mohou realizaci výukových bloků přizpůsobit potřebám a možnostem své třídy. Druhým překvapujícím postřehem byla náročnost výběru lidových písní tak, aby se písně k sobě hodily tematicky a zároveň byly vhodné pro daný věk žáků. Ve většině případů bylo potřeba využít kromě písní z učebnic i jiné materiály a vyhledat méně známé písně. Pozitivním překvapením byly možnosti využití, které lidové písně nabízejí, a rozptyl možných témat, jež sahají od konkrétních,

vhodných pro mladší žáky (zvířata, ptáci, květiny či povolání), až po abstraktní náročnější témata (láska, genderová vyváženost, vztah k rodičům či symbolika).

Tato diplomová práce může být využita jako základ pro další výukové činnosti spojené se zapojováním lidových písní do běžné výuky. Může také posloužit jako inspirace pro pedagogy, kteří by rádi začali pracovat s tematickou výukou a propojováním předmětů. Dále může posloužit jako prostředek změny vnímání lidových písní a postoji k nim, zvýšit jejich znalost a oblibu u žáků.

Mně samotné tato diplomová pomohla s vnímáním své vlastní práce s lidovou písní, přiměla mě k sebereflexi a zhodnocení výběru písní, kvality mého přednesu, začala jsem přemýšlet, jak často v hodinách využívám imitační metodu nácviku písně oproti intonační. Pomohla mi urovnat si termíny, které se týkají integrace, a porozumět jim. Všechny přípravy i nápady, které s každou další vypracovanou částí přicházely, budu realizovat po návratu žáků do tříd. Pokud alespoň jednoho žáka po hodině lidové písně nadchnou a oblíbí si některé z nich, budu brát tuto práci jako úspěšnou a užitečnou.

Seznam použitých informačních zdrojů

1. BONUŠ, František. *Lidová píseň a její tradice*. Praha: Osvěta, 1952. Edice přednášek pro osvětové besedy (Osvěta).
2. DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1620-9.
3. ERBEN, Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*. Praha, 1937.
4. HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň*. Praha: J.R. Vilímeck, 1946. Za vzděláním.
5. KOVALIK, Susan a Karen D. OLSEN. *Integrovaná tematická výuka: model*. Kroměříž: Spirála, 1995. Vzdělávání pro 21. století. ISBN 80-901873-0-7.
6. KREJČOVÁ, Věra a Jana POCHE KARGEROVÁ. *Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro I. stupeň základní školy*. Praha: Portál, 2003. Step by step (Portál). ISBN 80-7178-695-0.
7. KUČEROVÁ, Judita. *Lidová píseň v hudební výchově na základních a středních školách v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. ISBN 978-80-210-9535-9.
8. LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7368-007-6.
9. LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova 1 pro 1. ročník základní školy*. 3., upravené vydání. Ilustroval Gabriel FILCÍK. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2018. ISBN 978-80-7235-605-8.
10. LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova 2 pro 2. ročník základní školy*. 3., upravené vydání. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2018. ISBN 978-80-7235-606-5.
11. LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova 3 pro 3. ročník základní školy*. 3., upravené vydání. Ilustroval Václav ČERNÝ. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2018. ISBN 978-80-7235-607-2.
12. LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. 3., upravené vydání. Ilustroval Václav ČERNÝ. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2018. ISBN 978-80-7235-608-9.

13. LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova 5 pro 5. ročník základní školy*. 3., upravené vydání. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2018. ISBN 978-80-7235-609-6..
14. MACEK, Petr, ed. *Slovník české hudební kultury*. Praha: Supraphon, 1997. ISBN 80-7058-462-9.
15. NOVÁKOVÁ, Monika. *Metodika práce s lidovou písní na 1. a 2. stupni ZŠ v duchu Orff-Schulwerku*. Praha, 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 2015-09-08.
16. PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1830-2.
17. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. Šestá, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál, 2017. ISBN isbn978-80-262-1228-7.
18. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
19. RAKOUŠOVÁ, Alena. *Integrace obsahu vyučování: [integrované slovní úlohy napříč předměty]*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2529-1.
20. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: MŠMT, 2017 [cit. 2019-08-14]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>
21. ŘÍHOVÁ, Nikol. *Integrovaná tematická výuka – využití modelu v I. ročníku základní školy*. Brno, 2017. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra biologie, 2017-01-30.
Dostupné z: https://is.muni.cz/th/s9j9w/Integrovana_tematicka_vyuka-vyuziti_modelu_v_I.rocniku_zakladni_skoly.pdf
22. SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).
23. SEIDEL, Jan. *Národ v písni*. Praha, 1941.
24. SUŠIL, František. *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými sebral a vydal*. Praha, 1951.

25. SUŠIL, František. *Moravské národní písně*. Praha: Vyšehrad, 1951.
26. SYNEK, Jaromír. *Didaktika hudební výchovy I*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0972-0
27. ŠIMÍČKOVÁ, Helena. *Prvky integrovaného vyučování v primární škole*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 2003. ISBN 80-7042-296-3.
28. ŠMERDA, Hynek. *František Sušil. Život, dílo a odkaz budoucím generacím*. České Budějovice, 2011. Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra církevních dějin, 2011-01-06. Dostupné z: https://theses.cz/id/c6c8vs/Disertacni_prace_Hynek_Smerda.pdf
29. STANĚK, František. P. František Sušil. In: *frastan.webnode.cz* [online]. 9.9.2017 [cit. 3.2.2021]. Dostupné z: <https://frastan.webnode.cz/frantisek-susil/>
30. TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1.
31. TYLLNER, Lubomír a Zdeněk VEJVODA. *Česká lidová píseň: historie, analýza, typologie*. [Praha]: Bärenreiter Praha, 2019. ISBN 978-80-86385-39-6.
32. VÁŇOVÁ, Hana. *Průvodce učitele hudební výchovy tvořivou intonací*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-155-9.
33. VRKOČOVÁ, Ludmila. *Slovníček základních hudebních pojmů: [názvosloví, formy, nástroje, instituce, dějiny, styly]*. 3. vyd. Praha: L. Vrkočová, 1996. ISBN 80-901611-3-8.

Seznam příloh

Příloha 1 – Příprava pro 1. třídu

Příloha 2 – Gradační úlohy

Příloha 3 – Příprava pro 2. třídu

Příloha 4 – Pracovní list

Příloha 5 – Příprava pro 3. třídu

Příloha 6 – Příprava pro 4. třídu

Příloha 7 – Příprava pro 5. třídu

Příloha 8 – Notové zápisy písní

Příloha 1

1. BLOK – 1. TŘÍDA

Hodina: Matematika + hudební výchova

Ročník: 1. ročník

Téma: Rytmus a pravidelnost, nová píseň *Červená, modrá fiala*.

Cíl: Žák vnímá pulzaci, dokáže ji zprostředkovat pomocí hry na tělo, najde pravidelnost pulzace a dokáže ji použít v matematickém prostředí.

RVP: Žák používá přirozená čísla k modelování reálných situací, počítá předměty v daném souboru, vytváří soubory s daným počtem prvků.

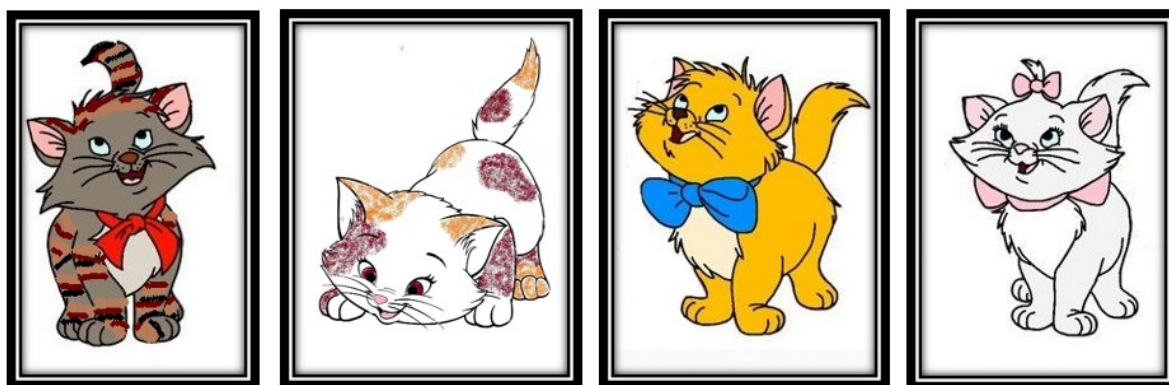
Klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence sociální a personální, kompetence komunikativní.

ČAS/USPO ŘÁDÁNÍ	AKTIVITA	POZNÁMKY (individualizace)
5 minut společně	<p>Úvod – setkání v kruhu Hra na roboty: Učitel začne tleskat v pravidelném rytmu. Žáci mohou udělat na každý <i>tlesk</i> jeden pohyb (jako roboti).</p> <p>Úkol: Dostat se co nejrychleji do kruhu. Podmínkou je úplné ticho.</p> <p>Učitel tleská v pomalém tempu pravidelně v 4/4 taktu. Na první dobu dává důraz, aby se žáci lépe orientovali (= metrum).</p>	<p>Pokud je ve třídě velký počet žáků, může je učitel rozdělit na poloviny. Jedna polovina pracuje, druhá polovin se přidá k pulzaci prsty.</p>
6 minut společně	<p>Říkadlo Učitel nepřestává tleskat a plynule začne učit žáky říkadlo metodou imitace (opakování).</p> <p>Celé říkadlo řekneme jednou s opakováním, podruhé už společně a žáci přidají a tleskají s učitelem do rytmu.</p>	<p>Říkadlo: <i>Naše kočka strakatá měla čtyři kořata. Jedno mourek, druhé bílé, třetí žluté, roztomilé. A to čtvrté strakaté po mamince okaté.</i></p>
12 minut Společně	<p>Pravidelnost a rytmus v kruhu Otázky k říkadlu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Kolik kořat měla kočka? 1-2-3-4</i> - <i>Pamatujete si, jak kořata vypadala?</i> <p>Učitel postupně vytahuje čtyři obrázky kořátek barevných podle říkadla a rozloží je na zem.</p>	

	<p>Pojďme teď navázat na koťat na zemi a udělat jednu dlouhou řadu. Postupně budeme říkat barvy koťátek, jak jdou za sebou pořád dokola. → mourek – bílé – žluté – strakaté</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Jak to, že si to tak dobře pamatujete?</i> <p>Třída zkusí ještě jeden kruh bez pomůcky. Při dalším pokusu si učitel vezme bubínek a začne bubnovat do rytmu. Žáci říkají barvy koťat – na každou dobu jedna barva.</p>	<p>Učitel nepřestává bubnovat, ani při chybě. Nechá žáky, aby chybu opravili sami a aby se chytili do rytmu a pokračovali.</p>
10 minut Společně	<p>Převedení pravidelnosti na čísla V kruhu: Místo říkání barev budou žáci koťat počítat – 1-2-3-4. Zkouší si udržet pravidelnost jako u předešlé aktivity.</p> <p>Ve dvojicích: Dvojice si najdou místo ve třídě. Nacvičují počítání do čtyř ve dvojici. Podmínkou je, že se musí pravidelně střídát, udržují pravidelnost.</p> <p>Návrat do kruhu, předvedení pravidelnosti.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Měl někdo stejné řešení?</i> - <i>Jak jste na to přišli?</i> - <i>Je to opravdu pravidelné?</i> 	<p>Pokud by to bylo pro žáky příliš obtížné, stále mohou pracovat s pomůckou obrázků koťat. Učitel je může vystavit na viditelné místo a ukazovat. Žákům se díky tomu bude lépe počítat.</p> <p>Stejně tak může učitel dát žákům do dvojic třeba barevné figurky, aby si na nich mohli žáci pravidelnost vizualizovat.</p>
10 minut samostatně	<p>Pochodování (motivace, pohyb)</p> <p>Učitel hraje různé písničky ve dvoučtvrťovém taktu, žáci zpívají a pochodují.</p> <p>Písničky musí být vhodné pro první třídu. Žáci se zpěvem rozezpívají. Učitel může přijmout i návrhy písní od žáků.</p>	<p>Písničky:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ovčáci, čtveráci 2. Travička zelená 3. Na tom pražském mostě 4. Holka modrooká 5. Okolo Frýdku cestička
10 minut Společně	<p>Nová píseň + tanec</p> <p>Učitel nejprve zahraje a zazpívá píseň sám.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Kdo zná tuto písničku?</i> - Vysvětlení neznámých slov. <p>Učitel naučí žáky první sloku písně pomocí imitace. K učení rovnou přidá jednoduchý taneček.</p> <p><i>Červená, modrá fiala</i> (útok do strany a nazpátek + ukazujeme na barvy) <i>Kdes ji mám milá trhala</i> (trhání okolo – protahování rukou a zad, nohy na místě.) <i>Kdes ji má milá trhala</i> (pomalá otočka)</p>	<p>Písnička: <i>Červená, modrá fiala, fiala, kdes ji, má milá trhala, trhala, kdes ji, má milá, trhala?</i></p> <p>Učitel zazpívá a ukáže část, žáci zopakují. Tři části a potom celou sloku dohromady.</p>

15 minut	<p>Gradační úlohy Učitel propojí barvy z písňe s matematickými úlohami na pravidelnost a rytmus. Žáci si sednou do lavic, Každý dostane lísteček s první úlohou. Kdo bude hotový, dojde si zkontrolovat řešení na tabuli, poté si vezme další lísteček.</p> <p>Kruh – dramatizace nepochopených úloh, společné řešení a vysvětlování.</p>	<p>Individualizovaná úloha – žáci jdou po úrovních. Nepůjdou k další úrovni, dokud nepochop tu předchozí. Ne všichni musí dojít k závěrečnému úkolu za určitý čas.</p>
20 minut	<p>Krokování Učitel zakreslí na tabuli rytmus a žáci podle něj krokují.</p> <p>Modrá-modrá-červená - Dokázal by to někdo vykrokovat? → Udelej 2 kroky vpřed. Udelej 1 krok vpřed.</p> <p>Modrá-modrá-modrá-modrá-červená-červená → udelej 4 kroky vpřed, 2 kroky vpřed.</p> <p>... vymyslíme další rytmy a krokujeme.</p>	<p>Modrá fiala – krok dopředu. Červená fiala – krok dopředu.</p> <p>Později je možné přidat i žluté fialy.</p> <p>Žlutá fiala – krok vzad.</p>
6 minut	ZOPAKOVÁNÍ ŘÍKADLA A PÍSNĚ	

KARTIČKY S KOŤATY

GRADAČNÍ ÚLOHY

1. POKRAČUJ V PRAVIDELNOSTI:

2. POKRAČUJ V PRAVIDELNOSTI:

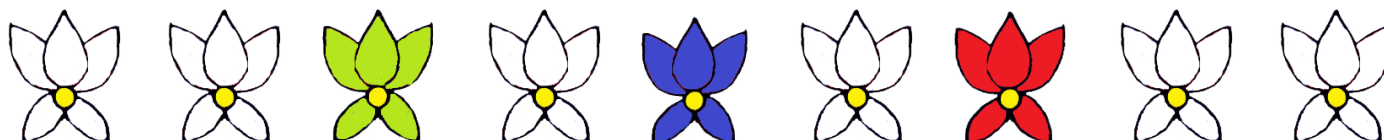
3. POKRAČUJ V PRAVIDELNOSTI

4. POKRAČUJ V PRAVIDELNOSTI

5. POKRAČUJ V PRAVIDELNOSTI

Příloha 3

2. BLOK – 2.TŘÍDA

Hodina: Člověk a jeho svět + hudební výchova

Ročník: 2. třída

TÉMA: Živočichové – ptáci.

CÍL: Žák pozná ptáka, popíše části jeho těla a zná základní informace o jeho životě. Žák zazpívá intonačně čistě diatonické postupy a ku-ku interval.

RVP: Žák roztrídí některé přírodniny podle nápadných určujících znaků, uvede příklady výskytu organismů ve známé lokalitě.

KLÍČOVÉ KOMPETENCE: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence sociální a personální, kompetence komunikativní, kompetenci občanské.

ČAS/USPO ŘADÁNÍ	UČITEL	POZNÁMKY (individualizace)
3 minuty společně	<p>ÚVOD – setkání v kruhu</p> <p>Žáci se přesunou z lavic do kruhu. K přesunu učitel pustí zvuky ptačího zpěvu. Žáci mají za úkol poznat, co to je za zvuky, přesouvat se tak tiše, aby je slyšeli.</p> <p><i>Otázky:</i> <i>Řekněte mi, kde se můžeme s ptačím zpěvem setkat?</i> <i>Jakými živočichy se tedy dnes budeme zabývat?</i> <i>Napadá Vás něco, co mají ptáci s lidmi společného?</i> →Diskuze nad otázkami</p>	<p>V této části musí učitel improvizovat a navazovat na vědomosti a zkušenosti žáků. Reagovat na ně a pokládat vhodné otázky.</p>
12 minut skupinová práce	<p>Skupinová práce</p> <p>Rozdělení do skupin pomocí lístečků s ku-ku intervalem. Skupiny si najdou místo na práci. Učitel rozdává balíčky s různými částmi těl živočichů i s obrázky. Úkolem je poskládat obrázek ptáka i s názvy jeho těla.</p> <p>Po dokončení třída obejde s učitelem všechny skupiny a zkontroluje správnost výtvorů.</p>	<p>Dělení podle barev nebo notové výšky ku-ku intervalu.</p> <p>→ individualizace – skládání pouze ptačího zástupce, rychlí žáci i ostatní živočichy.</p>
10 minut	<p>Nácvik písně</p> <p><i>Poznáte, jaký zástupce ptáků je na obrázku?</i> (kukačka)</p> <p>Učitel zjistí, co o ní žáci vědí a doplní jejich znalosti. Poslední otázkou bude: <i>Jaký zvuk dělá kukačka a odkáže žáky na lísteček s ku-ku intervalem.</i></p>	

	<p>Žáci mají za úkol z něj vyvodit, co nejvíce informací – délky not, rytmus, stoupající/ klesající melodie.</p> <p>Učitel zazpívá jeden interval, žáci zopakují.</p> <p>Rozezpívání – učitel hraje tóny, žáci zpívají ku-ku intervaly.</p> <p>Učitel prozradí žákům, že kukačka = žežulička a naučí je novou písničku.</p> <p>Na tabuli má připravený notový zápis písničky. Žáci v něm vyhledají ku-ku interval a určí stoupající a klesající melodii. Návěst písničky metodou imitace.</p>	
10 minut	<p>Zápis společných znaků ptáků</p> <p>Učitel promítne zástupce ptáků – holoubka, čížka a kosa. Žáci se je pokusí pojmenovat. Úkolem žáků je najít společné znaky ptáků a zapsat si výpisky do sešitu.</p>	Pro pomalejší žáky může učitel připravit pracovní list, pokročilí děti si mohou zapisovat výpisky do sešitu samy.
5 minut	<p>Písnička</p> <p>Po zapsání výpisků se učitel zeptá, zda žáci znají písničky o ptácích. Vyslechne si nápady a zvolí vhodné písničky, či rovnou přejde k předem vybraným písničkám.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Čížku, čížku - V zahradě na hrušce - Vyletěl holubička - Vyletěl holoubek 	<p>Učitel může využít práci v učebnici k písni Žežuličko, kde jsi byla.</p> <p>Písnička je vhodné doplnit hrou na tělo či jiným pohybem.</p>
25 minut	<p>Pracovní list</p> <p>Žáci začnou pracovat na pracovním listu ve dvojicích.</p>	
10 minut	<p>Kontrola pracovního listu</p> <p>Kontrola probíhá formou diskuze. Celá třída sedí v kruhu. Učitel se postupně ptá na otázky, žáci odpovídají, pokud se odpovědi liší, diskutují a hledají správnou odpověď. Učitel je provádí dobře položenými otázkami.</p>	Pokud by nebyl dostatek času, učitel dá žákům list jako domácí úkol a diskuze proběhne další hodinu.

Příloha 4

Jméno:

Třída:

1) PŘIŘAĎ NÁZEV PTÁČKA K OBRÁZKU.

KOS

VRÁNA

KUKAČKA

HOLUB

OREL

SOVA

2) ZAŘAĎ PTÁKY DO JEJICH DOMEČKU. – LES, POLE, STATEK, MĚSTO

SOVA, SOKOL, KACHNA, DATEL, KOS, KROCAN, KUKAČKA, HOLUB,
POŠTOLKA, HUSA, , SLEPICE, SOJKA

STATEK

POLE

MĚSTO

LES

3) ČÍM MŮŽEME PTÁČKY V ZIMĚ KRMIT? ZAKROUŽKUJ A POJMENUJ.

**4) VYBER SI JEDNU PÍSNÍČKU, KTERÁ SE TI DNES NEJVÍC LÍBILA
A NAKRESLI JI.**

3. BLOK – 3. TŘÍDA

HODINA: Člověk a jeho svět + český jazyk

TÉMA: Průběh roku, porovnání současnosti a minulosti.

ČÍL: Žák si dokáže představit život v minulosti, průběh roku i svátky a tradice. Dokáže pracovat s textem, pozná zastaralá slova a slova z nářečí.

RVP: Žák uplatňuje elementární poznatky o sobě, o rodině a činnostech člověka, o lidské společnosti, soužití, zvycích a o práci lidí; na příkladech porovnává minulost a současnost.

Žák plynule čte s porozuměním texty přiměřeného rozsahu a náročnosti, seznámení se zastaralými slovy a nářečím.

KLÍČOVÉ KOMPETENCE: kompetence k řešení problémů, kompetenci k učení, kompetence sociální a personální, kompetenci komunikativní

ČAS/USPO ŘÁDÁNÍ	UČITEL	POZNÁMKY (individualizace)
10 minut	<p>Úvod hodiny <i>Dnešní hodina bude opravdu dobrodružná a akční, bude ale potřeba, abyste se pekelně soustředili, snažili se a pracovali ze všech sil! Dneska se totiž podíváme d minulosti, jak se žilo dříve, pokusíme se přijít na to, jak lidé pracovali a co dělali během celého roku.</i></p> <p>Otázky: 1) Kolik má rok dní? 2) Kolik má rok měsíců? 3) Na co se dělí? → čtyři roční období 4) Jak probíhá váš rok?</p> <p>Na tabuli učitel namaluje velké kolo znázorňující rok. Rozdělí ho na měsíce a podle ročních období. Žáci začnou zakreslovat, jak probíhá jejich rok – významné události.</p>	<p>Jak bude pravděpodobně vypadat jejich rok.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Září – červen: škola • Červenec-srpen: prázdniny • Vánoce, Velikonoce, Nový rok, Mikuláš • Zimní prázdniny, jarní prázdniny, podzimní prázdniny • Narozeniny, svátek • Dovolená, návštěva příbuzných...
4 minuty	<p>Cesta do minulosti Učitel pustí celou skladbu <i>Let čmeláka</i>. Žáci v čele s učitel začnou pobíhat po třídě a předvádět cestu časem. V poslední minutě skladby učitel začne směřovat ke koberci do kruhu, aby až skladba dohraje už žáci seděli na místech a hodina mohla bez prodlení pokračovat dále.</p>	<p>Při velkém hluku je skladbu možné ukončit dříve.</p>
25 minut	<p>Stanoviště <i>Vítám Vás v minulosti. Právě teď se nacházíme v době, kdy lidé ještě neměli auta, spotřebiče, technologie,</i></p>	<p>Písničky: 1) Den přeslavný 2) My tři králové</p>

	<p><i>v době, kdy děti chodily do škol pouze, když nebyla práce na poli, kdy každý musel starat o své stavení, kdy ještě ve světě vládli králové a císaři.</i></p> <p>Rozdělení do skupin podle lístečků. Stanoviště:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Na prvním stanovišti jsou pro každou skupiny připravené texty prvních slok různých písniček. Úkolem žáků je rozdělit je podle toho, v jakých fázích roku jsou aktuální, minimálně podle ročních období, ideálně ještě přesněji. Měsíce či jiné umístění do průběhu roku zapsat na zadní stranu textu. 2. Na druhém stanovišti skupina dostane seznam různých starých i aktuálních povolání. Jejich úkolem je určit, který z nich ještě existují (stejná nebo se jmenují jinak) a která už jsou zastaralá. 3. Na třetím stanovišti na žáky čekají krátké články (2–3 věty) o různých svátcích, zvycích a tradicích. Jejich úkolem je přiřadit je k odpovídajícím písničkám. 4. Na čtvrtém stanovišti mají za úkol znovu pročit krátké články a najít v nich slova zastaralá a slova z nářečí. 5. Na pátém stanovišti jsou velké čtvrtky, ze kterých je potřeba vystříhnout čtvrti roku. Každá skupina vystříhne jednu čtvrtku, později nám z toho vznikne jeden celý rok. 	<ol style="list-style-type: none"> 3) Bude zima, bude mráz 4) Jemine, domine 5) Ještě dnes 6) Šel zahradník 7) Pod naším okýnkem 8) Žalo děvče 9) Na tý louce zelený 10) Andulko šafářova 11) Ach, synku, synku 12) Měla babka čtyři jabka 13) To je zlaté posvícení 14) Už ty pilky dořezaly 15) Kráčí Mikuláš 16) Zelená se chvojka 17) Veselé vánoční hody <p>Články:</p> <ol style="list-style-type: none"> 10) Nový rok 11) Tři králové 12) Masopust 13) Vynášení smrti 14) Čarodějnice 15) Svatojánská noc 16) Dožínky 17) Posvícení 18) Dušičky 19) Advent <p>Profese:</p> <ol style="list-style-type: none"> 11) Pastýřka 12) Ponocný 13) Oráč 14) Zahradník 15) Myslivec 16) Trhovec/prodavač na trhu 17) Řezník 18) Dřevorubec 19) Kuchař 20) Šafář
15 minut	<p>Diskuze v kruhu Učitel se s žáky sejde v kruhu a pokládá otázky:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>Našli jste nějaká slova, kterým jste nerozuměli?</i> 2) <i>Jaká to jsou slova?</i> 3) <i>Co to je nářečí?</i> 4) <i>Podarilo se vám poskládat písničky podle průběhu roku?</i> 5) <i>Jaké jste k nim přiřadili texty?</i> 6) <i>Jaké práce jste vyhodnotili jako aktuální a které ne?</i> <p>Žáci diskutují s učitelem a porovnávají své výtvary, učitel může vzít s sebou kalendář, aby si mohli objasnit základní data.</p>	
15 minut	Zpěv písní	

	<p>Učitel vybere z každého ročního období jednu píseň. JARO – <i>Ještě dnes</i> LÉTO – <i>Šel zahradník</i> PODZIM – <i>Ach synku, synku</i> ZIMA – <i>Veselé vánoční hody</i></p> <p>Písňe <i>Ach synku, synku</i>, <i>Šel zahradník do zahrady</i> a <i>Veselé vánoční hody</i> budou pravděpodobně žáci znát. Píseň <i>Ještě dnes</i> je učitel musí naučit metodou imitace.</p>	Učitel by měl začít od těch, které žáci znají, až po méně známé.
10 minut	<p>Skupinová práce Každá skupina vybere jednu píseň a má za úkol vymyslet k ní hru na tělo.</p> <p>Žáci své výtvary předvedou.</p>	
9 minut	<p>Reflexe Závěr hodiny Otázky: 1) <i>Co jsme se na dnešní hodině dozvěděli?</i> 2) <i>Z čeho jsme dnes čerpali informace?</i> <i>(naše zkušenosti, co známe z vyprávění, co říkal učitel, články, písničky)</i> 3) <i>Jak je možné, že jsme se toho tolik dozvěděli z písniček?</i> 4) <i>Jaká se vám dnes líbila nejvíc?</i></p> <p>Neoblíbenější píseň si třída znovu zazpívá. Pokud zbude čas, může si jich zazpívat i více.</p>	

4. BLOK – 4. TŘÍDA

HODINA: Vlastivěda + hudební výchova

TÉMA: Kraje ČR

CÍL: Žák umístí města do správných krajů, uvede zajímavosti kraje a sdílí zážitky z vlastních cest

Žák si vyzkouší zaspívat různé druhy dvojhlasu, které zaspívá intonačně a rytmicky čistě.

RVP: Žák zprostředkuje ostatním zkušenosti, zážitky a zajímavosti z vlastních cest a porovná způsob života a přírodu v naší vlasti i v jiných zemích. Žák zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase či dvojhlasu v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti.

KLÍČOVÉ KOOMPETENCE: kompetence k učení, kompetence sociální, kompetence komunikativní, kompetenci k řešení problémů.

ČAS/USPO ŘADÁNÍ	AKTIVITA	POZNÁMKY (individualizace)
7 minut společně	<p>Úvod – v lavicích Na tabuli je vyvěšená mapa ČR.</p> <p>Učitel žáky provede mapou, společně dojdou k:</p> <ul style="list-style-type: none"> • určení světových stran • rozdělení na kraje • krajská města • vyhledání města školy. 	
10 minut společně	<p>LUŠTĚNÍ</p> <p>Učitel rozprostře před tabulí čtyři pytlíky. → Indicie – každá ukazuje k jednomu kraji.</p> <p>Žáci mají za úkol se společně domluvit a práci si zorganizovat a objevit čtyři kraje. Učitel je v roli pozorovatele, nechává třídu si aktivitu zorganizovat bez pomoci.</p> <p>Reflexe k organizaci aktivity.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Jak se vám podařilo domluvit?</i> - <i>Kdo byl hlavním organizátorem?</i> - <i>Je tu někdo, kdo by se rád ujal vedení, ale nepovedlo se mu to?</i> 	<p>Jihočeský kraj -zavařovací sklenička, malý globus, červená růže na bílém pozadí, kapr, kulajda</p> <p>Moravskoslezský kraj -kroj, kousek černého uhlí, melodie písničky <i>Beskyde, Beskyde</i> v notách, velký koláč (frgál), černá a bílo-červená orlice</p> <p>Plzeňský kraj -velbloud, rotunda sv. Petra, lesy, stříbro, pivo (Plzeňský Prazdroj)</p>

	- <i>Co byste přistě měli udělat jinak či lépe?</i>	Jihomoravský kraj -kolo (cyklisti), vinná réva, brněnský orloj, nakládané okurky (znojenské), Lednice
25 minut + 25 minut	Skupinová práce – kraje Žáci se rozdělí na čtyři stanoviště podle toho, který kraj v životě navštívili. 1. Zjistit a zapsat základní informace o kraji. 2. Vyprávění zážitků z cest. 3. Návčik písně + hudební činnosti. Žáci se rozdělí podle toho, do jakého kraje by se chtěli podívat. 1. Doplnění informací. 2. Vytvoření kvízu pro zbylé skupiny, které kraj nenavštívily. 3. Návčik písně + hudební činnosti.	Kraje + návčik písní Jihočeský kraj – <i>Kdyby byl Bavorov</i> Návčik dvojhlasu – nutná pomoc učitele. Moravskoslezský kraj – <i>Okolo Frýdku cestička</i> Píseň nacvičit s učitelem, potom nacvičit pochod samostatně. Plzeňský kraj – <i>Takto v Rokycanech</i> Návčik s učitelem, samostatný návčik menuetu. Jihomoravský kraj – <i>U starej Břeclavi</i> Návčik u učitelem, kánon.
20 minut	Prezentace krajů Všichni žáci, kteří se podíleli na plakátu určeného kraje, společně odprezentují svůj výtvar a předvedou nacvičenou píseň. Pokud je na to dostatek času, může skupina doučit píseň zbytek třídy a mohou si ji zapívat společně. Vytvořené kvízy může učitel zadat jako domácí úkol.	
3 minuty	Reflexe Učitel napíše na tabuli začátek věty: <i>V dnešní hodině jsem se naučil ...</i> První variantou je, že si žáci sednou do kruhu a každý větu dokončí. Druhou variantou je, že větu dokončí na papír a odevzdají učiteli.	Obě z variant mají své výhody a nevýhody, záleží na učiteli, co mu bude připadat v danou chvíli užitečnější.

5. BLOK – 5. TŘÍDA

HODINA: Český jazyk + hudební výchova

TÉMA: Emoce v písních

CÍL: Žák zazpívá píseň procítěně s očekávaným výrazem. Žák rozumí přečtenému textu a na jeho základě sestaví osnovu a dokončí vyprávění.

RVP: Žák čte s porozuměním přiměřeně náročné texty potichu i nahlas. Žák sestaví osnovu vyprávění a na jejím základě vytváří krátký mluvený nebo písemný projev s dodržáním časové posloupnosti. Žák zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase či dvojhlasu v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti.

KLÍČOVÉ KOMPETENCE: kompetenci k učení, kompetenci k řešení problémů, kompetenci personální a kompetence komunikativní

ČAS/USPO ŘADÁNÍ	AKTIVITA	POZNÁMKY (individualizace)
5 minut	Rozezpívání + rozcvička <ul style="list-style-type: none"> - trhání jablek - kroužení rameny - úplné uvolnění - rozezpívání já, je, jí, jó, jú - čichání ke květině - házení tónů - správný pěvecký postoj 	Toto jsou doporučené aktivity, učitel si může rozezpívání přizpůsobit.
5 minut	Nácvik písně – Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku Žáci metodou imitace nacvičí novou píseň.	Při prvním nácviku učitel záměrně nedává důraz na výraz a přednes.
15 minut	Rozbor písně + rozbor textu <ol style="list-style-type: none"> 1) Otázky: <ul style="list-style-type: none"> - <i>V jakém je taktu?</i> - <i>V jaké je tónině?</i> - <i>Čím je píseň intonačně zajímavá?</i> (př. nástup 8. stupně) 2) Otázky: <ul style="list-style-type: none"> - <i>O čem se v písni zpívá?</i> - <i>Co nám chce píseň říci?</i> - <i>Jak bychom ji měli zpívat?</i> - <i>Jaké emoce píseň vyvolává?</i> Učitel zapisuje na tabuli.	

	<p>Žáci opět zpívají píseň, tentokrát procítěně, snaží se vyjádřit emoce – výraz ve tváři, gesta rukama, láskyplný tón.</p> <p>Trénink ve skupinách → předvedení.</p>	Pro skupiny možné upravit tóninu.
8 minut	<p>Hra na emoce</p> <p>Žáci si vylosují lístečky s emocemi. Každý má za úkol pomocí výrazu, gesta a zvuku zahrát danou emoci.</p> <p>Nácvik 1 minuta, poté postupné předvedení.</p>	
15 minut	<p>Rozbor textu nové písně – A vy páni muzikanti</p> <p>Žáci dostanou k přečtení text písně.</p> <p>Úkoly:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vysvětlení těžkých slov. - <i>O čem text vypráví?</i> - <i>Jaké emoce vyřazuje?</i> - Porovnání s písní <i>Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku</i>. 	Těžká slova: jedovat', štemujte si, grobiáni, ináč, zostál, nalúdil, písčelka, enem, plaťá.
8 minut	<p>Nácvik písně</p> <p>Nácvik písně metodou intonace. Žáci se rovnou snaží píseň zazpívat podle jejího charakteru. Kladou důraz na výraz a předvedení.</p>	
20 minut	<p>Tvorba osnovy + vyprávění</p> <p>Samostatná práce.</p> <p>Žáci dostanou začátek vyprávění. Jejich úkol je vyprávění dopsat.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Vytvoření osnovy – úvod (text od učitele), za každou sloku jeden bod osnovy, závěr. 2) Vyprávění – pokračování v příběhu. <p>Začátek vyprávění: V jedné malé vesničce se každý měsíc koná velká zábava. Přijdou úplně všichni vesničané, napečou a navaří spoustu dobrého jídla a celou noc se baví, hodují a hlavně tancují. Pokaždé si totiž pozvou muzikanty. Muzikanti už už chtějí začít hrát, když v tom vstoupí do sálu mlynářova dcera, nejhezčí dívka z vesnice, a spustí ...</p>	
7 minut	<p>Čtení vyprávění</p> <p>Žáci si sednou na koberec do kruhu. Kdo má chuť může přečíst svoje vyprávění. Žáci, kteří potřebují čas, mezitím dopisují.</p>	Pokud v hodině nezbyvá dost času, může učitel tuto část přeskočit a vyprávění si pouze

		vybrat.
8 minut	<p>Reflexe</p> <p>Otázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Jakou funkci mají emoce v písních?</i> - <i>Proč bychom si měli dát záležet na našem výrazu při zpěvu?</i> <p>Po vyslovení otázek pošle učitel kruhem míček, kdo ho má v ruce, může se k tématu vyjádřit.</p> <p>Pokud zbude čas – zpěv nacvičených písní.</p>	

Šel zahradník

D A⁷ D A

Šel za - hrad - ník do za - hra - dy smo - ty - kou, smo - ty - kou,

5 A A⁷ D A D

vy - ko - pal tam roz - ma - rý - nu ve - li - kou, ve - li - kou.

2. Nebyla to rozmarýna, byl to křen, byl to křen,
vyhodil ho zahradníček z okna ven, z okna ven.

Čížečku, čížečku

F C F

Čí - že - čku, čí - že - čku, ptá - čku ma - li - čký,

5 F C F

po - věz mi čí - že - čku, jak se - jou mák?

9 B F C F

Aj, tak, tak se - jou mák, se - jou mák,

13 B F C F

aj, tak, tak se - jou mák,

2. Čížečku, čížečku, ptáčku maličký,
pověz mi, čížečku, jak roste mák?
Aj, tak, tak roste mák, ...

6. Čížečku, čížečku, ptáčku maličký,
pověz mi, čížečku, jak lámou mák?
Aj, tak, tak lámou mák, ...

3. Čížečku, čížečku, ptáčku maličký,
pověz mi, čížečku, jak kvete mák?
Aj, tak, tak kvete mák, ...

7. Čížečku, čížečku, ptáčku maličký,
pověz mi, čížečku, jak jedí mák?
Aj, tak, tak jedí mák, ...

4. Čížečku, čížečku, ptáčku maličký,
pověz mi, čížečku, jak plejou mák?
Aj, tak, tak plejou mák, ...

5. Čížečku, čížečku, ptáčku maličký,
pověz mi, čížečku, jak zraje mák?
Aj, tak, tak zraje mák, ...

Ještě dnes

C G G C G

Ješ - tě dnes bu - du roz - sí - vat o -

5 C C G G C

ves, ves, ves. Ješ - tě dnes bu - du roz -

9 G C C G

sí - vat o - ves. O - ves jsem zoz - há - zel,

13 C G C G

pře - ce mě ne - vzchá - zel. Co je to,

17 G C G C C

bu - du roz - sí - vat ži - to, to, to, co je

21 G G C G C

to, bu - du roz - sí - vat ži - to.

U starej Břeclavi

U sta - rej Bře - cla - vi na hrá - zí, mys - li - ve - ček se tam pro - chá - zí.

5

Stre - lil na li - šku tre - fil Ma - ry - šku, Ma - ry - ška už le - ží na bří - žku.

9

Při - šla kní ma - mně - nka, pla - ka - la, že je - jí hla - vě - nka bo - la - vá,

13

ne - plač ma - mně - nko, mo - je sr - dé - nko, už je má hla - vě - nka zho - je - ná.